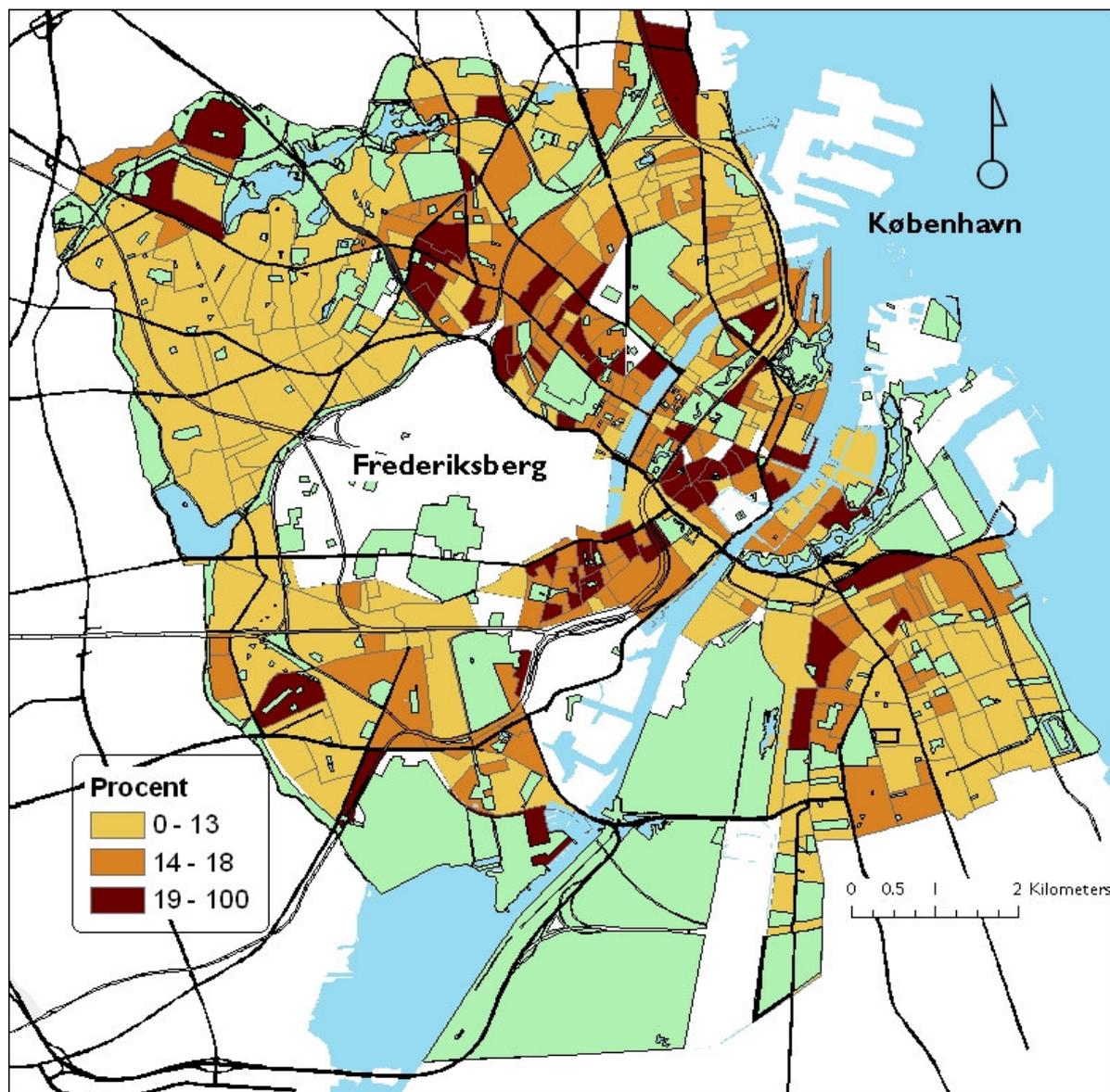

ANALYSE AF LEVEVILKÅR OG FATTIGDOM I KØBENHAVNS KOMMUNE

(BILAG)

**KØBENHAVNS KOMMUNE
SOCIALFORVALTNINGEN
PROJEKTKONTORET
DECEMBER 2007**

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDLEDNING OG LÆSEVEJLEDNING	7
BILAG 1. BAG OM SPØRGESKEMAET	9
1.1 UDSENDELSE OG SVAR	9
1.2 REPRÆSENTATIVITET OG SKÆVT FRAFALD	10
1.3 VÆGTNING	11
1.4 SPØRGESKEMAETS DIMENSIONER	15
1.5 SVARPROCENTER	27
BILAG 2. BAG OM SOCIAL EKSKLUSION	33
2.1 KONSTRUKTION AF INDEKS	34
2.2 INDEKS PÅ FRITIDSAKTIVITETER	34
2.3 INDEKS FAGLIG OG POLITISK DELTAGELSE	35
2.4 INDEKS SOCIALE RELATIONER:	36
2.5 INDEKS FOR ØKONOMISKE AFSAVN	38
2.6 INDEKS FOR HELBRED	38
BILAG 3. BAG OM INTERVIEWENE MED BORGERNE	41
3.1 INTERVIEWENE	41
3.2 UDVÆLGELSE OG PRÆSENTATION AF INTERVIEWPERSONER	41
3.3 INTERVIEWENES TEMATIKKER	43
BILAG 4. BAG OM INTERVIEWENE MED KOMMUNENS ANSATTE	45
4.1 HVORFOR GRUPPEINTERVIEW?	45
4.2 INTERVIEWENES TEMATIKKER	46
BILAG 5. FORDELE OG ULEMPER VED FORSKELLIGE FATTIGDOMSGRÆNSER	49
5.1 TRE TYPER AF FATTIGSDEFINITIONER	49
5.2 ADMINISTRATIVE GRÆNSER	54
BILAG 6. BAG OM FATTIGDOMSGRÆNSEN	57
6.1 UDVIKLING AF ET BUDGET FOR EN MINIMAL LIVSFØRELSE	57
6.2 FATTIGDOMSGRÆNSENS ROBUSTHED	64
6.3 ALTERNATIVE OPGØRELSE AF ANDELEN AF FATTIGE UD FRA BUDGETTET	65
BILAG 7 TABELLER	73
7.1 TABELLER TIL KAPITEL 4	73
7.2 TABELLER TIL KAPITEL 5	73
7.3 TABELLER TIL KAPITEL 7	78

INDLEDNING OG LÆSEVEJLEDNING

Dette bilagsmateriale indeholder alle de metodiske og tekniske overvejelser, der ligger bag rapporten ”Analyse af levevilkår og fattigdom i Københavns Kommune”.

Overordnet bygger rapportens analyser og resultater på såvel kvalitative som kvantitative metoder. Således baserer rapporten sig på:

- Registerdata fra Danmarks Statistik over københavnernes indkomster, uddannelsesniveau, alder, køn mm.
- En spørgeskemaundersøgelse foretaget blandt et repræsentativt udsnit af borgere i København.
- 20 interviews med borgere i en svær økonomisk situation.
- 6 gruppeinterviews med ansatte i Københavns Kommune.

I **bilag 1** går vi bag om konstruktionen af spørgeskemaet. Der redegøres for de praktiske detaljer omkring udsendelse og svar, og hvordan vi har sikret os, at undersøgelsen er repræsentativ. Selve spørgeskemaets temaer begrundes, hvorefter svarprocenterne på de enkelte variable opgøres. Spørgeskemaet bruges i kapitel 4, 5 og 7 i rapporten.

Bilag 2 handler om måden hvorpå, vi prøver at give et billede af social eksklusion i København. Bilaget gør rede for begrebet social eksklusion, og hvordan indeksene på de forskellige levekårsområder er konstruerede på baggrund af spørgeskemaundersøgelsen. Social eksklusion analyseres i rapportens kapitel 5, hvor også indeksene finder anvendelse.

I **bilag 3** gør vi rede for, hvordan vi har udarbejdet vores interviewundersøgelse med borgere i en svær økonomisk situation. Det bliver beskrevet, hvordan interviewpersonerne er blevet udvalgt, hvad der karakteriserer dem, og ikke mindst hvad interviewene har omhandlet. Interviewene med borgerne bruges i rapportens kapitel 4, 5 og 7.

I **bilag 4** handler det om interviewene med kommunens ansatte. Bilaget gør rede for, hvilke grupper, der er blevet interviewet, under hvilke former og hvad interviewene har handlet om. Interviewet med de ansatte bruges i rapportens kapitel 6 og 7.

Bilag 5 diskuterer forskellige måder at forstå fattigdom på, og som konsekvens heraf, hvordan forskellige fattigdomsgrænser kan konstrueres. Bilaget redegør for fordele og ulemper ved de forskellige fattigdomsgrænser, og er således en nærmere indføring i de forskellige metoder. Bilaget skal ses som baggrundsmateriale til kapitel 2 i rapporten.

I sammenhæng med bilag 5, fremlægges de nærmere tekniske detaljer bag konstruktionen af Københavns Kommunes egen fattigdomsgrænse i **bilag 6**. Grænsen bygger på budgetmetoden, og bilaget forklarer, hvordan de enkelte budgetposter i budgetterne er udvalgt og prisfastsat. Bilaget tester også fattigdomsgrænsens robusthed, og skal læses i sammenhæng med rapportens kapitel 2, hvor den fattigdomsgrænse, som bruges i rapporten introduceres og beskrives.

I **bilag 7** fremgår de tabeller, som der ikke er med i selve rapporten. Det er her, der er mulighed for at slå op, hvis man ønsker at fordybe sig i de enkelte spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen. Tabellerne supplerer analyserne i rapportens kapitel 4, 5 og 7.

BILAG I. BAG OM SPØRGESKEMAET

I rapportens kapitel 4, 5 og 7 har vi gjort brug af resultaterne fra en spørgeskemaundersøgelse, som blev gennemført af Socialforvaltningen i juli 2007.

Spørgeskemaundersøgelsen har haft til formål:

- Dels at få mere viden om de fattiges økonomiske situation, der kunne supplere registerdataene.
- Dels at få et mere bredt billede af de fattiges levevilkår.

Undersøgelsen har således bidraget til viden om, hvilke faktiske afsavn de fattige lider af økonomiske grunde i deres dagligdag og af borgernes mere uformelle økonomi, som ikke fremgår af registrene. Undersøgelsen indbefatter også informationer om borgernes fritidsaktiviteter, deres faglige og politiske deltagelse, deres sociale relationer og helbred. Oplysninger eller dimensioner, der sammen kan indikere, hvorvidt en borger kan siges at være socialt ekskluderet i samfundet.

Spørgeskemaet er udsendt til et repræsentativt udsnit af borgere i København, så der var mulighed for at undersøge, i hvor høj grad personer under fattigdomsgrænsen adskiller sig fra gennemsnittet blandt alle københavnere.

I det følgende gøres der nærmere rede for, hvordan respondenterne er blevet udvalgt til undersøgelsen, og undersøgelsens repræsentativitet diskuteres, herunder bliver det gennemgået hvordan vi har vægtet de indkomne svar med henblik på at gøre resultaterne repræsentative. Sidst gennemgås spørgeskemaets temaer.

I.1 UDSENDELSE OG SVAR

Spørgeskemaet blev sendt ud til cirka 4.300 personer bosiddende i Københavns Kommune. Spørgeskemaet er blevet sendt ud med post, og der var mulighed for besvarelse både via internet og ved at returnere spørgeskemaet i en frankeret svarkuvert. Vi foretog én rykker.

Da vi forventede et større frafald blandt folk med lave indkomster og personer, som kan betegnes som udsatte, målrettede vi cirka 1.300 spørgeskemaer mod personer, som har modtaget ydelser fra Socialforvaltningen og Beskæftigelsesforvaltningen i Københavns Kommune. Det drejer sig for eksempel om kontanthjælpsmodtagere, fortidspensionister og personer, som har modtaget enkeltydelser fra kommunen. De resterende 3.000 personer er udtrukket fra Det Centrale Personregister. Både de 3.000 personer og de supplerende 1.300 personer er tilfældigt udtrukket.

Spørgeskemaet er blevet besvaret af 1.836 personer, hvilket giver en svarprocent på godt 40 pct. Vi har herefter valideret de indkomne besvarelser og efterfølgende sorteret de skemaer fra, som ikke var brugbare. Valideringen omfattede blandt andet en konstatering af, om der var brugbare stamdata (køn, alder, etnicitet mv.) på de personer, som havde besvaret skemaet. Stamdataene er blevet købt fra Danmarks Statistiks registre via deres forskerordning. Baggrunden for at vi har købt oplysningerne og ikke selv ladet folk udfylde dem var, at vi dels mente, at vi ville få flere stamoplysninger, og dels mente, at vi vil få mere pålidelige oplysninger på denne måde.

Ud over valideringen sorterede vi de studerendes svar fra. Det gjorde vi ud fra den betragtning, at studerende formentlig kan se frem til en højere indtægt, når deres uddannelse afsluttes, og derfor ikke er interessante for analysen af fattigdom. Efter disse indledende procedurer fandt vi, at 1.512 af besvarelsene var brugbare.

I.2 REPRÆSENTATIVITET OG SKÆVT FRAFALD

På trods af, at vi har målrettet en del af spørgeskemaerne mod de persongrupper, vi forventede et frafald fra, er det oplagt, at en række persongrupper vil være under- eller ikke-repræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen. Det drejer sig om for eksempel om hjemløse og om personer, som ikke har et overskud til at besvare skemaet, hvilket f.eks. kunne være stofmisbruger. Desuden vil der være et naturligt bortfald blandt personer, som har svært ved at læse og forstå dansk. Det er selvfølgelig uheldigt, da disse grupper er yderst relevante for undersøgelsen. Vi har dog forsøgt at imødekomme denne svaghed ved at få de ansatte i kommunen til at beskrive disse grupper, men også ved at stille spørgsmålene i spørgeskemaet i et så simpelt sprog som muligt.

Selvom vi formodede, at visse grupper med lave indkomster ville blive underrepræsenteret i spørgeskemaet, har det vist sig, at der blandt de indkomne svar er en betydelig overvægt, af f.eks. førtidspensionister og personer med en bruttoindkomst på mellem 100.000 og 199.999 kr., mens der er en undervægt af yngre og af mænd *jf. tabel B1.1*.

At vi har fået en overvægt af personer med lave indkomster skyldes, at den målrettede del af spørgeskemaundersøgelsen har været mere effektiv end forventet. Vi har således fået så mange svar ind fra denne gruppe, at undersøgelsens skævhed er trukket i en anden retning end forventet. Således består den ”rene” stikprøve af cirka 4 pct. førtidspensionister, mens den supplerende del består af godt 50 pct. Samlet set giver det cirka 21 pct. førtidspensionister, hvilket skal holdes op mod, at godt 5 pct. af den voksne københavnske befolkning er førtidspensionister.

Skævhed i frafald er normalt ikke et problem, så længe skævheden er indenfor et acceptabelt sikkerhedsniveau, og så længe man dermed har en rimelig repræsentativ stikprøve. Når man kender den ”sande” værdi, for eksempel i dette tilfælde andelen førtidspensionister i hele Københavns Kommune, kan man teste, om stikprøvens andel ligger langt fra den ”sande” værdi.

Et eksempel: Vi kender den ”sande” værdi for andelen af kvinder i København (51 pct.). Andelen af kvinder i vores stikprøve er derimod cirka 58 pct. En beregning af usikkerheden (ved et konfidensinterval på 95 pct.) fortæller os, at hvis stikprøven var repræsentativ, ville den ”sande” værdi skulle ligge mellem godt 55 og 60 pct. Da den ”sande” værdi er, at 51 pct. er kvinder, og dermed ligger under den nederste del af intervallet, nemlig under de 55 pct., kan vi altså slutte, at vores stikprøve ikke er repræsentativ, hvad angår køn.

Det vigtige, når man taler om repræsentativitet er, at undersøgelsen er repræsentativ i forhold til de forhold, som er relevante, for det man undersøger. Alder er for eksempel et vigtigt forhold, når man taler om helbred. Spørgsmålet er derfor, hvilke forhold der bør fokuseres på i forhold til spørgeskemaundersøgelsens omdrejningspunkter levevilkår og fattigdom. I spørgeskemaet spørger vi ind til økonomi og forbrug, sociale relationer, faglig og politisk deltagelse, fritidsaktiviteter og helbredsforhold. På denne baggrund har vi vurderet, at følgende karakteristika i hvert fald er centrale at få belyst med hensyn til repræsentativitet:

- Alder
- Uddannelse

- Socioøkonomisk status (om man modtager kontanthjælp, er i arbejde mv.)
- Køn
- Etnisk baggrund (opgjort af Danmarks Statistik med hensyn til om man er dansk, efterkommer af ikke etnisk-dansker, eller indvandrere)
- Indkomst

Resultaterne af de opgjorte sikkerhedsintervaller kan ses i *tabel B1.2*. Generelt er resultatet, at stikprøven ikke opfylder kravet om repræsentativitet, og vi har derfor foretaget en vægtning, som der gøres rede for i det følgende.

1.3 VÆGTNING

For at sikre at spørgeskemaundersøgelsens besvarelser er repræsentative, har vi vægtet besvarelserne ud fra alder, køn, etnisk baggrund og socioøkonomisk status. Vi har valgt disse fire karakteristika, da de sammen giver den mest optimale vægtning i forhold til repræsentativiteten.

For at finde frem til den optimale vægt, har vi foretaget en række beregninger over forskellige vægte og forskellige kombinationer af vægte. Beregningerne vil ikke blive gennemgået i detaljen her, men overordnet viste beregningerne, at forhold som indkomst, uddannelse og socioøkonomisk status trak i samme retning, og gav en mere repræsentativ stikprøve, når der blev korrigeret herfor. Socioøkonomisk status viste sig dog, at være den mest effektive variabel.

Køn, alder og etnisk baggrund bliver alle påvirket af socioøkonomisk status, indkomst og uddannelse, men ikke tilstrækkeligt til, at disse forhold bliver repræsentative. Vi kunne derfor ikke nøjes med at foretage en vægtning via et af disse forhold alene.

Vi kom således frem til, at stikprøven skulle vægtes via en kombination af socioøkonomisk status, alder, køn og etnisk baggrund for at sikre en rimelig repræsentativitet. Resultatet af vægtningen kan ses i *tabel B1.1* og *B1.2*. Af disse tabeller fremgår det, at den vægtede stikprøve ligger tættere på de "sande" fordelinger i total populationen end den uvægtede stikprøve. Specielt, og ikke overraskende, er der repræsentativitet i forhold til de fire karakteristika, vi har brugt som vægte.

Det interessante, og der hvor vægtningen for alvor skal stå sin test, er på forhold, som ikke indgår i vægtningen. Vi har derfor testet om vægtningen også retter op på andre forhold. Og som det fremgår af beregningerne, retter vægtningen op på repræsentativiteten i forhold til f.eks. bruttoindkomst og uddannelse. Da vi før har konstateret, at uddannelse, økonomi og socioøkonomisk status hænger tæt sammen, kan dette resultat ikke overraske.

Vi har derfor også testet repræsentativiteten på civilstand og antal børn i familien, som ikke indgår i vægtningen. Det skal nævnes, at de to forhold i forvejen var nogenlunde pænt repræsentative, men at det alligevel er interessant, at se hvordan vægtningen påvirker disse to forhold. Det er det fordi, et problem ved vægtning kan være, at vægtningen ofte trækker andre forhold i en forkert retning. Dette er imidlertid ikke tilfældet her. Som det fremgår af *tabel B1.1*, retter den vægtede stikprøve andelen af 'fraskilte/ophævede partnerskaber' fra 20,0 pct. til 11,7 pct. Den "sande" værdi er 12,8 pct., og ligger således indenfor den acceptable usikkerhed som *jf. tabel B1.2* er mellem 9,9 og 13,4 pct. Også andelen af 'uoplyste (enlige)', der eller var godt 7 pct. fra den "sande" værdi rettes der op på ved vægtning. Bemærk, at dette sker uden at de andre kategorier bliver skæve. Vi antager derfor, at vi med vægtningen har opnået en rimelig repræsentativ stikprøve, og at vi har valgt nogle gode vægte, som ikke gør stikprøven skæv i andre henseender.

Tabel B1.1. Diverse opgørelser over svarfordelinger: total populationen, stikprøven og den vægtede stikprøve – del 1

	Total populationen	Stikprøven	Difference	Vægtet stikprøve	Difference
Alder			--- pct. ---		
18-24	10,4	6,8	3,6	11,6	-1,2
25-29	15,6	10,9	4,7	18,0	-2,4
30-39	25,4	20,0	5,4	25,8	-0,4
40-49	15,5	18,4	-2,9	13,9	1,6
50-59	13,3	22,9	-9,6	10,2	3,1
60-69	8,8	13,5	-4,7	6,5	2,3
70-79	5,7	5,0	0,7	7,3	-1,6
80-109	5,4	2,4	3,0	6,7	-1,3
Køn			--- pct. ---		
Mand	49,1	42,1	7,0	48,5	0,6
Kvinde	50,9	57,9	-7,0	51,5	-0,6
Socioøkonomisk status			--- pct. ---		
Arbejdsløs min. halvt år	3,3	2,2	1,1	2,8	0,5
Efterlønsmodtager mv.	2,2	2,6	-0,4	1,3	0,9
Folkepensionister	14,0	10,1	3,9	16,1	-2,1
Førtidspensionister	5,1	21,6	-16,5	3,4	1,7
Kontanthjælpsmodtager	5,5	10,2	-4,7	5,7	-0,2
Lønmodtager grund færdigh.	19,3	14,6	4,7	19,5	-0,2
Lønmodtager mel. færdigh.	11,9	10,2	1,7	11,8	0,1
Lønmodtager høj færdigh./Topleder	13,6	11,5	2,1	13,3	0,3
Andre lønmodtagere eller lønmodtagere med uoplyste færdighedsniveau	14,3	10,1	4,2	15,4	-1,1
Selvstændig	3,9	2,6	1,3	3,9	0,0
Sygedagpenge, orlov mv.	1,7	1,7	0,0	1,5	0,2
Andre	5,2	2,5	2,7	5,1	0,1
Etnisk baggrund			--- pct. ---		
Dansk	82,8	85,6	-2,8	84,0	-1,2
Indvandrere	15,8	13,5	2,3	14,2	1,6
Efterkommer	1,5	0,9	0,6	1,9	-0,4
Bruttoindkomst			--- pct. ---		
< 100.000	12,4	9,7	2,7	10,8	1,6
100.000 – 199.999	36,1	46,9	-10,8	36,2	-0,1
200.000 – 249.999	11,4	9,3	2,1	12,3	-0,9
250.000 – 299.999	12,3	10,0	2,3	12,2	0,1
300.000 – 399.999	16,6	13,6	3,0	16,0	0,6
400.000 – 499.999	6,4	5,5	0,9	6,6	-0,2
500.000 og derover	5,1	5,0	0,1	5,9	-0,8
Civilstand			--- pct. ---		
Enke/Længstlevende partner	6,4	6,1	0,3	6,9	-0,5
Fraskilt/Ophævet partnerskab	12,8	20,0	-7,2	11,7	1,1
Gift/Partnerskab	32,0	32,7	-0,7	33,1	-1,1
Fraskilt/Ophævet partnerskab	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1
Uoplyst (enlige)	48,8	41,2	7,6	48,4	0,4
Enke/Længstlevende partner	6,4	6,1	0,3	6,9	-0,5

Kilde: Egne opgørelser på baggrund af Danmarks Statistisk register og spørgeskemaundersøgelsen af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Tabel B1.1. Diverse opgørelser over svarfordelinger: total populationen, stikprøven og den vægtede stikprøve – del 2

	Total populationen	Stikprøven	Difference	Vægtet stikprøve	Difference
Uddannelse			--- pct. ---		
Grundskole	24,9	32,2	-7,3	25,0	-0,1
Almengymnasial uddannelser	11,2	9,5	1,7	12,4	-1,2
Erhvervsfaglige praktik-og hovedforløb	23,4	22,8	0,6	21,0	2,4
Erhvervsgymnasial uddannelser	2,3	2,0	0,3	3,1	-0,8
Korte videregående uddannelser	4,4	4,6	-0,2	4,7	-0,3
Bachelor	3,5	3,2	0,3	5,1	-1,6
Mellemlange videregående uddannelser	11,5	11,8	-0,3	12,1	-0,6
Lange videregående uddannelser	10,1	8,5	1,6	9,9	0,2
Forskeruddannelser	0,6	0,9	-0,3	1,1	-0,5
Uoplyst	8,2	4,4	3,8	5,7	2,5
Antal børn			--- pct. ---		
0	10,9	10,2	0,7	10,8	0,1
1	0,7	1,1	-0,4	1,0	-0,3
2	78,3	78,9	-0,6	77,1	1,2
3	7,9	7,6	0,3	8,9	-1,0
4 og flere	2,1	2,2	-0,1	2,3	-0,2

Kilde: Egne opgørelser på baggrund af Danmarks Statistisk register og spørgeskemaundersøgelsen af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Tabel B1.2. Diverse opgørelser over intervaller for usikkerhed – del 1

	Total populationen	Acceptabel usikkerhed ved 95 pct. konfidensinterval		Acceptabel usikkerhed ved 95 pct. konfidensinterval (vægtet)		
Alder			--- pct. ---			
18-24	10,4	5,5	8,1	9,4	13,8 *	
25-29	15,6	9,3	12,5	15,4	20,6 *	
30-39	25,4	18,0	22,1	23,1	28,6 *	
40-49	15,5	16,4	20,3 *	12,1	15,8 *	
50-59	13,3	20,8	25,1	8,9	11,5	
60-69	8,8	11,8	15,2	5,4	7,6	
70-79	5,7	3,9	6,1 *	5,7	8,9 *	
80-109	5,4	1,7	3,2	4,6	8,7 *	
Køn			--- pct. ---			
Mand	49,1	39,6	44,6	45,4	51,6 *	
Kvinde	50,9	55,4	60,4	48,4	54,6 *	
Antal børn			--- pct. ---			
0	10,9	8,7	11,7 *	9,0	12,7 *	
1	0,7	0,5	1,6 *	0,4	1,5 *	
2	78,3	76,8	81,0 *	74,6	79,6 *	
3	7,9	6,3	8,9 *	7,1	10,6 *	
4 og flere	2,1	1,5	3,0 *	1,4	3,1 *	

Note: En stjerne angiver, at den "sande" værdi, ligger indenfor den acceptable usikkerhed

Kilde: Egne opgørelser på baggrund af Danmarks Statistisk register og spørgeskemaundersøgelsen af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Tabel B1.2. Diverse opgørelser over intervaller for usikkerhed – del 2

	Total populationen	Acceptabel usikkerhed ved 95 pct. konfidensinterval			Acceptabel usikkerhed ved 95 pct. konfidensinterval (vægtet)	
Uddannelse						
		--- pct. ---				
Grundskole	24,9	29,9	34,6		22,3	27,6 *
Almengymnasial uddannelser	11,2	8,0	11,0		10,3	14,6 *
Erhvervsfaglige praktik-og hovedforløb	23,4	20,7	24,9	*	18,5	23,4 *
Erhvervs gymnasial uddannelser	2,3	1,3	2,7	*	1,9	4,2 *
Korte videregående uddannelser	4,4	3,6	5,7	*	3,4	6,0 *
Bachelor	3,5	2,3	4,1	*	3,7	6,5 *
Mellemlange videregående uddannelser	11,5	10,1	13,4	*	10,2	14,0 *
Lange videregående uddannelser	10,1	7,1	9,9		8,1	11,6
Forskeruddannelser	0,6	0,4	1,3	*	0,5	1,7 *
Uoplyst	8,2	3,4	5,5		4,0	7,4
Civilstand						
		--- pct. ---				
Enke/Længstlevende partner	6,4	4,9	7,3	*	5,2	8,6 *
Fraskilt/Ophævet partnerskab	12,8	18,0	22,1		9,9	13,4 *
Gift/Partnerskab	32,0	30,3	35,0	*	30,1	36,0 *
Fraskilt/Ophævet partnerskab	0,1	-	-		-	-
Uoplyst (enlige)	48,8	38,7	43,7		45,3	51,5 *
Socioøkonomisk status						
		--- pct. ---				
Arbejdsløs min. halvt år	3,3	1,5	3,0		1,8	3,9 *
Efterlønsmodtager mv.	2,2	1,8	3,5	*	0,9	1,7
Følkepensionister	14,0	8,6	11,6		13,5	18,6 *
Førtidspensionister	5,1	19,5	23,7		3,0	3,9
Kontanthjælpsmodtager	5,5	8,7	11,7		4,8	6,7 *
Lønmodtager grund færdigh.	19,3	12,8	16,4		17,1	22,0 *
Lønmodtager mel. færdigh.	11,9	8,7	11,7		9,9	13,7 *
Lønmodtager høj færdigh./Topleder	13,6	9,9	13,1		11,3	15,3 *
Andre lønmodtagere eller lønmodtagere med uoplyste færdighedsniveau	14,3	8,5	11,6		13,1	17,8 *
Selvstændig	3,9	1,8	3,4		2,6	5,1 *
Sygedagpenge, orlov mv.	1,7	1,1	2,4	*	0,9	2,2 *
Andre	5,2	1,7	3,3		3,4	6,8 *
Etnisk baggrund						
		--- pct. ---				
Dansk	82,8	83,9	87,4		81,6	86,4 *
Indvandrer	15,8	11,8	15,2		11,9	16,4 *
Efterkommer	1,5	0,4	1,3		0,8	2,9 *
Bruttoindkomst						
		--- pct. ---				
< 100.000	12,4	8,2	11,2		8,7	13,0 *
100.000 – 199.999	36,1	44,4	49,4		33,3	39,1 *
200.000 – 249.999	11,4	7,9	10,8		10,2	14,5 *
250.000 – 299.999	12,3	8,5	11,5		10,2	14,1 *
300.000 – 399.999	16,6	11,8	15,3		13,8	18,2 *
400.000 – 499.999	6,4	4,3	6,6	*	5,1	8,1 *
500.000 og derover	5,1	3,9	6,1	*	4,5	7,2 *

Note: En stjerne angiver, at den "sande" værdi, ligger indenfor den acceptable usikkerhed.

Kilde: Egne opgørelser på baggrund af Danmarks Statistisk register og spørgeskemaundersøgelsen af levevilkår og fattigdom i København 2007.

1.4 SPØRGESKEMAETS DIMENSIONER

I spørgeskemaet har vi som nævnt ønsket at få mere viden om de afsavn de københavnske borgere har, som bunder i økonomi, men også den mere uformelle økonomi, der ikke fremgår af registrene. Vi har også ønsket at få et mere bredt billede af de kår som borgerne lever under.

Spørgeskemaets er således overordnet delt op i fem hovedtemaer:

- Økonomi og forbrug
- Sociale relationer
- Faglig og politisk deltagelse
- Fritidsaktiviteter
- Helbredsforhold

Dimensionerne er inspireret af de danske levekårsundersøgelser, herunder især Socialforskningsinstituttets ”Fattigdom og Social Eksklusion” (Larsen 2004). Er man dårligt stillet på flere af disse områder indikerer det, at en borger er socialt ekskluderet i samfundet. Inden vi går over til at diskutere begrebet social eksklusion nærmere i bilag 2, vil de enkelte områder blive gennemgået hver for sig.

1.4.1 Økonomi

Efter inspiration fra den britiske forskning (Mack & Lansley 1985) indledes temaet økonomi og forbrug med en opstilling af en række goder og aktiviteter, hvorefter respondenter bliver bedt om at tage stilling til, om goden eller aktiviteten er noget, man som borger bør have råd til. Derefter spørges respondenter, om vedkommende inden for det seneste af økonomiske grunde har undladt denne gode. Ideen med dette er, at respondenter tvinges til selv at definere, hvilke goder der er vigtige i forhold til at have en acceptabel levestandard. Hvis en given gode således ikke er vigtig for borgerne, kan denne frasorteres i analysefasen, så det endelige mål på økonomiske afsavn bliver mere validt. Sidstnævnte er særligt interessant i forhold til opgørelsen af antallet af fattige. Med konstruktionen af spørgeskemaet får vi således et udgangspunkt for at kunne konstruere et mål for hvilke goder, som skal regnes med, når man skal definere, hvem der er fattige. For eksempel kan man tage udgangspunkt i de goder, som 80 pct. af borgerne mener er nødvendige eller noget som alle borgere bør have.

Spørgsmålene inddrager en række forskellige dimensioner. Det gælder både 1) Daglige fornødenheder, 2) Forbrugsgoder, 3) Boligaktiviteter, 4) Reproduktionsaktiviteter, og 5) Sociale aktiviteter. Ligeledes spørges der både til, om respondenter har problemer med at betale penge til løbende samt uforudsete udgifter, og har mulighed for at spare op. De sidste forhold er igen interessante i forhold til opgørelsen af, hvem de fattige er. Specielt hvis man vælger en økonomisk størrelse som grænse, for eksempel et budget for mindst acceptable levestandard, kan spørgsmålene bruges til at nuancere opgørelsen.

Ud over disse afsavnsspørgsmål, indgår der en række spørgsmål om respondenterens uformelle økonomi. Ideen er at forsøge at lave et estimat på, hvor mange familier, der supplerer (eller får udhulet) deres økonomi på måder, der ikke er registreret i de centrale registre.

Der skal gøres opmærksom på, at særligt spørgsmålet om, hvorvidt respondenter har haft andre indtægter, der ikke er registreret hos Told og Skat, kan siges at være kontroversielt, idet det sigter på at få belyst illegale aktiviteter, såsom sort arbejde og berigelseskriminalitet. Der kan selvfølgelig stilles spørgsmålstegn ved besvarelsens validitet på dette spørgsmål, da det netop er noget illegalt, der spørges til, og da spørgeskemaets afsender er en offentlig instans.

Denne risiko er forsøgt imødegået ved 1) for det første at understrege i spørgeskemaets præsentation, at respondenterne ikke stilles til ansvar for sin besvarelse, og 2) ved at placere spørgsmålet midt i et batteri af spørgsmål om respondentens øvrige uformelle (men lovlige) økonomi. Til trods herfor skal der påregnes store usikkerheder i besvarelsernes validitet.

De sidste spørgsmål under økonomi og forbrug går på respondentens samlede vurdering af sin eller familiens økonomiske situation, og hvorvidt denne situation skønnes at have forandret sig i de sidste tre år. Det første spørgsmål giver mulighed for at foretage en opgørelse af, hvor mange, som efter deres egen opfattelse har en dårlig økonomi (dvs. er fattige). Det andet spørgsmål sigter på at give information om bevægeligheden i den økonomiske situation.

1.4.2 Sociale relationer

Gode sociale relationer er et vigtigt levemåle. De fleste mennesker har brug for social forankring og tryghed samt at have nogen at tale med. Forskning indikerer også, at mennesker med et godt socialt netværk har et bedre velbefindende end mennesker med færre sociale kontakter. De er mindre sårbare, de overvinder lettere sygdom og har lavere dødelighed (Cohen & Wills 1985, Due m.fl. 2001).

Langt de fleste mennesker indgår i et socialt netværk. Afhængig af hvor mange kontakter man har, og hvor nære de er, taler man om et stærkt henholdsvis svagt netværk. Man kan skelne mellem to aspekter af et socialt netværk – det strukturelle og det funktionelle aspekt.

Det strukturelle aspekt handler om de sociale relationers kvantitative værdier: hvem der er i netværket, frekvensen af kontakt osv. Det funktionelle aspekt går derimod på de kvalitative elementer, dvs. indholdet af de forskellige sociale relationer, og i hvor høj grad individet får social støtte fra netværket. I spørgeskemaet spørger vi først til de kvantitative aspekter af respondentens netværk, dvs. hvor ofte respondenterne har kontakt med sit netværk. Det mere kvalitative aspekt er repræsenteret i spørgsmålet, om respondenterne har nogen at tale med personlige problemer om. Her antages det, at venner man kan tale med om personlige problemer er følelsesmæssigt nære venner.

Respondenterne spørges kun til deres primære netværk dvs. familie og venner, eftersom de øvrige tematikker i spørgeskemaet (f.eks. fritidsaktiviteter, og politisk/faglig engagement) dækker væsentlige aspekter ved respondentens sekundære netværk. Vi spørger ikke ind til, om respondenterne er gift eller samlevende, da disse oplysninger indgår i registrene.

I spørgeskemaet spørges respondenterne også til, om det ofte sker, at man er alene, selvom man helst ville være sammen med andre. Spørgsmålet forsøger at indfange, ikke hvor ofte man er alene, men hvor ofte man er *uønsket* alene, dvs. situationer, hvor man kan føle sig ensom. Der er ikke nødvendigvis en sammenhæng imellem, hvor ofte man er alene og følelsen af ensomhed. Personer der ofte er alene føler sig ikke nødvendigvis ensomme, ligesom personer kan føle sig ensomme, selvom de ofte er sammen med andre.

De tre sidste spørgsmål under sociale relationer handler om naboskab og tryghed i nærmiljøet, og hvor ofte respondenterne kommer ud. Naboer kan være en central del af personers sociale netværk og kan også være en forudsætning for at føle sig tryk i nærmiljøet. Tryghed i nærmiljøet er en interessant indikator på borgernes velfindende i forhold til deres boligsituation. Sidste spørgsmål om, hvor ofte man kommer ud, kan sige noget om, hvor isoleret respondenterne er. At være en del af et netværk, et lokalsamfund eller samfundet generelt vil typisk kræve, at man bevæger sig uden for sin bolig.

1.4.3 Faglig og politisk deltagelse

Graden af faglig og politisk deltagelse undersøges i spørgeskemaet i en række spørgsmål, der relaterer til tre forskellige typer af deltagelsesformer: Institutionsbundne, situationsbestemte og nærdemokratiske deltagelsesformer (se Andersen m.fl. 1993). De institutionsbundne deltagelsesformer er kendetegnet ved at være regelmæssige og vedrøre alle borgere eller grupper af borgere. Eksempler herpå kunne være valgdeltagelse eller medlemskab af et politisk parti. Den situationsbundne deltagelsesform adskiller sig fra den institutionsbundne ved at være uregelmæssig. Det kan være en kortvarig engangsforeteelse, som f.eks. at skrive under på en underskriftindsamling. Den nærdemokratiske deltagelsesform vedrører en mere afgrænset gruppe af borgere, da den foregår i nærmiljøet, f.eks. i form af deltagelse i bestyrelsesarbejde eller medlemskab af lokale foreninger. Den nærdemokratiske deltagelsesform kan både være situationel og institutionsbunden.

Vi spørger i spørgeskemaet såvel til de institutionsbundne som nærdemokratiske deltagelsesformer. Vi skelner mellem flere forskellige typer af foreninger (jf. Torpe 2000):

- Interesseorganisationer, der varetager bestemte gruppers interesser, i spørgeskemaet bl.a. repræsenteret i spørgsmålene om medlemskab af fagforening og politisk parti.
- Sagsorienterede foreninger, der ønsker at fremme bestemte sager i offentligheden eller det politisk-administrative system. I spørgeskemaet er medlemskab af menneskerettigheds- eller miljøorganisationer eksempel herpå.
- Aktivitetsbestemte foreninger, der organiserer medlemmerne omkring en bestemt aktivitet. Idrætsforeninger eller spejderkorps er eksempler på aktivitetsbestemte foreninger.

Vi spørger også til de situationsbestemte deltagelsesformer f.eks. deltagelse i offentlige møder, demonstration mv.

1.4.4 Fritidsaktiviteter

De tolv første spørgsmål om fritidsaktiviteter har til formål at afdække respondenternes fritidsliv, deres kulturvaner mm. Muligheden for at deltage i fritidsaktiviteter er en væsentlig del af de flestes liv. Fritidsaktiviteter er typisk selvvalgte, lyst- og interessebetonede aktiviteter. De er oftest organiseret om den fælles interesse for en bestemt aktivitet, og kan derfor let være platform for udvikling af sociale fællesskaber. Indtægten påvirker i en vis grad muligheden for at benytte sig af diverse fritidsaktiviteter. I den videre analyse vil sammenhængen herimellem derfor blive analyseret nærmere.

I spørgeskemaet er der oplyst en række fritidsaktiviteter. Nogle af aktiviteterne er organiserede såsom udøvelse af ugentlige sportsaktiviteter, klub- og foreningsaktiviteter, mens andre er uorganiserede, f.eks. teaterbesøg, biografbesøg, brug af museer mv. Nogle er aktiviteterne er omkostningsbundne, mens andre ikke nødvendigvis koster penge.

1.4.5 Helbredsforhold

Borgernes helbredsforhold er en central dimension i undersøgelsen. Helbredet opfattes af de fleste som et af de vigtigste aspekter af menneskers levekår (Kjøller & Rasmussen, 2002). Det har afgørende betydning for menneskers mulighed for og evne til at deltage i sociale og samfundsmæssige aktiviteter; på arbejdsmarkedet, i fritidsaktiviteter osv.

Som ved de øvrige tematikker, er spørgsmålene omkring helbredsforhold inspireret af de danske levekårsundersøgelser. Spørgsmålene går både på det psykiske såvel som det fysiske helbred. Respondenten bedes svare på specifikke spørgsmål om centrale faktorer ved

helbredet: syn, hørelse, stress mm. Derudover indeholder skemaet mere generelle spørgsmål om helbredet, f.eks. hvordan respondenter generelt vil vurdere sit helbred.

Det er velkendt, at en persons egen vurdering af helbredet er en særdeles god prædiktiv faktor for dødelighed og sygelighed (Kjøller & Rasmussen 2002). Validiteten af svarene om helbred betragtes derfor som høj.

Det samlede spørgeskema med de fem levekårsområder er gengivet i det følgende afsnit:

1.4.6 Spørgeskemaet

Spørgeskemaet nedenfor er en tro kopi af spørgeskemaet, der blev udsendt til et udsnit af borgere i Københavns Kommune juni 2007.

Dine fritidsaktiviteter

I de første spørgsmål spørger vi til, hvad du laver i din fritid, om du f.eks. dyrker sport eller ofte tager i biografen. Du skal svare på, hvor ofte du benytter dig af eller går til bestemte aktiviteter.

1. Hvor ofte...

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Dagligt	Én eller flere gange om ugen	Én eller flere gange om måneden	Hver anden eller hver tredje måned	Enkelte gange om året	Aldrig
1. går du i biografen?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2. læser du avis eller bøger?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3. spiller eller synger du i kor, orkester eller band?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4. går du i teater, til koncert, på udstilling eller lignende?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5. går du til møder i fritiden?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6. bruger du computer eller Internet i fritiden?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7. går du på restaurant, café eller lignende?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8. udfører du ulønnet, frivilligt arbejde?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9. dyrker du sport i en klub?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10. dyrker du anden form for motion? (f.eks. går, løber eller cykler en tur)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11. går du i klub? (her tænkes ikke på sportsklub, men på kortklub, ældreklub eller lignende)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12. kommer du på et værested?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Din faglige og politiske deltagelse

Følgende spørgsmål handler om, hvorvidt du er faglig og politisk aktiv. Vi har brug for at vide, om du f.eks. er medlem af et politisk parti, af en bestyrelse eller andre foreninger. Vi spørger dig også om din valgdeltagelse, og om du har deltaget i mere lejlighedsvis politiske aktiviteter som f.eks. at skrive under på en underskriftindsamling.

2. Er du medlem af...

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Ja	Nej
1. et politisk parti?	☐	☐
2. en idrætsforening eller spejderkorps?	☐	☐
3. en religiøs forening eller organisation?	☐	☐
4. en kulturel forening (f.eks. kunstforening, musikforening eller teaterforening)?	☐	☐
5. en pensionistforening eller -klub?	☐	☐
6. offentlige råd, nævn eller bestyrelser (f.eks. kommunalbestyrelse, forældrebestyrelse, menighedsråd, ældre- eller handicapråd)?	☐	☐
7. en fagforening, brancheorganisation eller lignende?	☐	☐
8. en forening, der udfører frivilligt socialt arbejde (f.eks. Røde Kors, Kræftens Bekæmpelse eller Mødrehjælpen)?	☐	☐
9. en menneskerettigheds- eller miljøorganisation (f.eks. Greenpeace, Danmarks Naturfredningsforening)?	☐	☐
10. en anden forening, hvilken? -----		

3. Stemte du ved sidste...

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Ja	Nej	Havde ikke stemmeret	Husker ikke
1. kommunalvalg?	☐	☐	☐	☐
2. folketingsvalg?	☐	☐	☐	☐
3. EU-parlaments valg?	☐	☐	☐	☐

4. Har du inden for de seneste par år...

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Ja	Nej	Ved ikke
1. skrevet under på en underskriftindsamling?	☐	☐	☐
2. støttet politiske formål økonomisk?	☐	☐	☐
3. deltaget i offentlige møder?	☐	☐	☐
4. deltaget i en demonstration?	☐	☐	☐
5. deltaget i en strejke?	☐	☐	☐

6. været til et møde i en græsrodsorganisation?	☐	☐	☐
7. af politiske/miljømæssige grunde ladet være med at købe bestemte varer?	☐	☐	☐
8. kontaktet en politiker, embedsmand eller en forening for at påvirke en sag?	☐	☐	☐
9. kontaktet medierne eller indsendt artikler eller læserbreve til aviser eller tidsskrifter?	☐	☐	☐

Din økonomi og dit forbrug

De næste spørgsmål handler om din økonomi og dit forbrug. Først spørger vi til dine holdninger om, hvad man som borger bør have råd til. Derefter spørger vi til din/familiens faktiske økonomi og forbrug. Sidst spørger vi til, om der er sket forandringer i dit/jeres liv, der har betydning for din/jeres økonomi.

5. Hvilke af følgende ting og aktiviteter opfatter du som en nødvendighed, dvs. ting som alle voksne burde have råd til og ikke skal undvære:

- del 1.

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Er en nødvendighed	Er ikke en nødvendighed
1. at spise tre måltider mad om dagen	☐	☐
2. at spise frisk frugt og grøntsager dagligt	☐	☐
3. at købe medicin, der er ordineret af lægen	☐	☐
4. at købe nyt fodtøj, tøj og overtøj når det man har, er gået i stykker eller brugt op	☐	☐
5. at kunne betale husleje, lån til bolig, el, gas og vand til tiden	☐	☐
6. at foretage reparationer i boligen eller erstatte udstyr i hjemmet, der er gået i stykker eller brugt op (køleskab, vaskemaskine, tv mv.)	☐	☐
7. at holde ferie uden for hjemmet én gang om året	☐	☐
8. at gå til tandlægen	☐	☐
9. at gå til frisør jævnligt	☐	☐
10. at dyrke fritidsinteresser	☐	☐
11. at være medlem af en A-kasse	☐	☐
12. at være i stand til at spare op (f.eks. til pension, ferie, forbedringer af bolig eller indkøb af større ting)	☐	☐

5. Hvilke af følgende ting og aktiviteter opfatter du som en nødvendighed, dvs. ting som alle voksne burde have råd til og ikke skal undvære:

- del 2.

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Er en nødvendighed	Er ikke en nødvendighed
13. at invitere gæster hjem	☐	☐
14. at gå i byen med venner en aften	☐	☐
15. at besøge familie eller venner, der bor mere end 20 km fra hjemmet	☐	☐

16. at give gaver til fødselsdag og lignende	☐	☐
17. at have en telefon	☐	☐
18. at have en cykel	☐	☐
19. at have TV i hjemmet	☐	☐
20. at have Internet i hjemmet	☐	☐
21. at holde avis	☐	☐
22. at have ulykkes- og indboforsikring	☐	☐

6. Har du eller andre i familien inden for det sidste år, af økonomiske grunde, måttet undlade at...

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Ja	Nej	Ved ikke
1. spise tre måltider om dagen?	☐	☐	☐
2. købe frisk frugt og grøntsager?	☐	☐	☐
3. købe medicin, der var ordineret af lægen?	☐	☐	☐
4. købe nyt fodtøj, tøj eller overtøj, da det gamle var gået i stykker eller brugt op?	☐	☐	☐
5. betale husleje, lån til bolig, el, gas eller vand til tiden?	☐	☐	☐
6. foretage reparationer i boligen eller erstatte udstyr i hjemmet, der var gået i stykker eller brugt op (køleskab, vaskemaskine, tv mv.)?	☐	☐	☐
7. holde ferie uden for hjemmet?	☐	☐	☐
8. gå til tandlægen?	☐	☐	☐
9. gå til frisør?	☐	☐	☐
10. dyrke fritidsinteresser?	☐	☐	☐
11. invitere gæster hjem?	☐	☐	☐
12. gå i byen med venner en aften?	☐	☐	☐
13. besøge familie eller venner, der bor mere end 20 km fra hjemmet?	☐	☐	☐
14. give gaver til fødselsdag og lignende?	☐	☐	☐

7. Har du eller andre i familien, af økonomiske grunde, måttet undlade at...

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Ja	Nej	Ved ikke
1. tegne ulykkes- og indbosforsikring?	☐	☐	☐
2. være medlem af en A-kasse?	☐	☐	☐
3. spare op (f.eks. til pension, ferie, forbedringer af bolig, eller indkøb af større ting)?	☐	☐	☐
4. have telefon?	☐	☐	☐
5. have TV i hjemmet?	☐	☐	☐
6. have Internet i hjemmet?	☐	☐	☐
7. have en cykel?	☐	☐	☐
8. holde avis?	☐	☐	☐

8. Har du hjemmeboende børn?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
- Nej - Gå til 10

9. Prioriterer du at bruge penge på dine børn frem for dig selv?

(Angiv kun ét svar)

- Ja, i høj grad
- Ja, i nogen grad
- Nej
- Ved ikke

10. Har du eller andre i familien inden for det sidste år...

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Ja	Nej	Ved ikke
1. taget ekstra arbejde for at supplere økonomien?	☐	☐	☐
2. fået hjælp fra humanitære organisationer? (f.eks. julepakker)	☐	☐	☐
3. fået økonomisk hjælp fra venner eller familie f.eks. i form af en fast ydelse, lån eller ekstraordinære gaver?	☐	☐	☐
4. haft andre indtægter, der ikke er registreret hos Told og Skat? (Husk at dit svar vil blive behandlet fortroligt, og at du ikke vil blive stillet til ansvar for din besvarelse)	☐	☐	☐
5. omlagt lån, som har givet mere luft i din/jeres økonomi?	☐	☐	☐
6. hjulpet andre, eksempelvis familie og venner, økonomisk?	☐	☐	☐
7. købt på afbetaling eller taget nye lån med henblik på at finansiere et ekstra forbrug, som du/I ellers ikke ville have haft råd til? (f.eks. forbedring af bolig, ferie eller køb af større ting)	☐	☐	☐

11. Har du eller andre i familien gratis eller billigere goder gennem arbejdet, f.eks. gratis mad, gratis telefon eller billigere adgang til Internet?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
- Nej
- Ved ikke
- Har ikke arbejde

12. Hvordan vil du alt i alt bedømme din/familiens økonomiske situation? Er den:

(Angiv kun ét svar)

- Særdeles god? - Gå til 14
- God? - Gå til 14
- Nogenlunde? - Gå til 14
- Dårlig?
- Meget dårlig?
- Ved ikke - Gå til 14

13. Nævn de vigtigste grunde til, at din/jeres økonomi er dårlig (max. 3 grunde)

-----

14. Hvordan ser din/familiens nuværende økonomiske situation ud sammenholdt med for tre år siden, er den:

(Angiv kun ét svar)

- Bedre?
- Stort set uforandret? - Gå til 17
- Dårligere? - Gå til 16
- Ved ikke - Gå til 17

15. Nævn de vigtigste grunde til, at din/jeres økonomi er blevet bedre (max 3. grunde) - Gå til 12

-----

16. Nævn de vigtigste grunde til, at din/jeres økonomi er blevet dårligere (max. 3 grunde)

-----

17. Har du grund til at tro, at din/jeres økonomiske situation vil ændre sig inden for de næste 3 år?

(Angiv kun ét svar)

- Ja, til det bedre
- Ja, til det værre - Gå til 19
- Nej - Gå til 20
- Ved ikke - Gå til 20

18. Nævn de vigtigste grunde til, at du mener din/jeres økonomi vil blive bedre (angiv max 3 grunde) - Gå til 15

-----

19. Nævn de vigtigste grunde til, at du mener din/jeres økonomi vil blive værre (angiv max 3 grunde)

Dit netværk

Vi er også interesserede i at vide noget om dit sociale netværk, blandt andet hvem du har kontakt med og hvor ofte.

20. Hvor ofte er du normalt i kontakt (telefonisk, via e-mail eller personligt) med familiemedlemmer, som du ikke bor sammen med?

Hvis du er i kontakt med flere familiemedlemmer skal du svare ud fra dem, som du hyppigst er i kontakt med.

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Én eller flere gange om ugen	Én eller flere gange om måneden	Mindre end én gang om måneden	Har ikke kontakt	Har ikke nogen/har ikke nogen, jeg ikke bor sammen med	Ved ikke
Egne forældre eller stedforældre	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Egne børn eller stedbørn	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Anden familie	☐	☐	☐	☐	☐	☐

21. Har du nogen venner eller kammerater?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
- Nej - Gå til 24
- Ved ikke - Gå til 24

22. Hvornår havde du sidst kontakt til én af dine venner eller kammerater?

(Angiv kun ét svar)

- I dag eller i går
- 2-7 dage siden
- 8-29 dage siden
- 1-6 måneder siden
- Mere end 6 måneder siden
- Ved ikke

23. Har du nogen venner eller kammerater, som du kan tale med om personlige problemer?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
- Nej
- Ved ikke

24. Sker det nogensinde, at du er alene, selvom du egentlig havde mest lyst til at være sammen med andre?

(Angiv kun ét svar)

- Ja, ofte
- Ja, engang imellem
- Ja, men sjældent
- Nej

25. Hvor godt kender du dine naboer?

(Angiv kun ét svar)

- Jeg kender dem godt
- Jeg kender dem nogenlunde
- Jeg kender dem næsten ikke
- Jeg kender dem overhovedet ikke
- Ved ikke

26. Føler du dig tryk, når du færdes i dit nærområde?

(Angiv kun ét svar)

- Jeg føler mig altid tryk
- Jeg føler mig næsten altid tryk
- Jeg føler mig ikke altid tryk
- Jeg føler mig sjældent tryk
- Jeg føler mig aldrig tryk
- Ved ikke

27. Hvor ofte kommer du uden for din bolig? (her tænkes uden for din grund eller matrikel)

(Angiv kun ét svar)

- Ofte
- Sjældent
- Aldrig

Dit helbred

De sidste spørgsmål handler om dit helbred. Du skal svare det, som du umiddelbart synes passer bedst.

28. Har du nogen kroniske sygdomme?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
- Nej
- Ved ikke

29. Kan du uden besvær gå en tur på 15 minutter i rask tempo?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
- Nej
- Ved ikke

30. Kan du gå op ad en trappe uden besvær?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
- Nej
- Ved ikke

31. Har du problemer med hørelsen, så du har vanskeligt ved at følge med i en samtale, når der er flere samlet? (også selvom du bruger dit høreapparat)

(Angiv kun ét svar)

- Ja, har mange vanskeligheder
- Ja, har nogle vanskeligheder
- Nej, har ingen vanskeligheder
- Ved ikke

32. Har du i det daglige problemer med synet? (også selv om du har briller eller kontaktlinser på)

(Angiv kun ét svar)

- Ja, har mange problemer
- Ja, har nogle problemer
- Nej, har ingen problemer
- Ved ikke

33. Har du problemer med følgende?

(Angiv kun et svar pr. spørgsmål)

	Ja	Nej	Ved ikke
1. Har du dårlige nerver/psykiske problemer?	☐	☐	☐
2. Lider du ofte af stærk træthed?	☐	☐	☐
3. Lider du ofte af angstanfald?	☐	☐	☐
4. Er du næsten altid i dårligt humør?	☐	☐	☐

34. Føler du dig stresset i din dagligdag?

(Angiv kun ét svar)

- Ja, ofte
- Ja, af og til
- Nej, næsten aldrig
- Nej
- Ved ikke

35. Hvordan vil du beskrive dine tænder? Er de...

(Angiv kun ét svar)

- i meget god stand?
- i god stand?
- i nogenlunde stand?
- i dårlig stand?
- i meget dårlig stand?
- Ved ikke

36. Hvordan vil du alt i alt vurdere dit helbred?

(Angiv kun ét svar)

- Virkelig godt
- Godt
- Nogenlunde
- Dårligt
- Meget dårligt
- Ved ikke

Må vi kontakte dig igen?

37. Må vi kontakte dig med henblik på deltagelse i et interview om dine levekår?

(Angiv kun ét svar)

- Ja
 Nej

38. Må vi fremover sende spørgeskemaer til dig om emner inden for det sociale område? Det vil altid stå dig frit for at melde fra til enkelte spørgeskemaer og til ordningen generelt.

(Angiv kun ét svar)

- Ja
 Nej

39. Angiv din e-mailadresse:

-----

40. Angiv dit navn og adresse:

-----

41. Hvis du har kommentarer eller bemærkninger til spørgeskemaet kan du skrive dem her.

1.5 SVARPROCENTER

Alle steder i selve rapporten indgår uoplyste besvarelser ikke i de tabeller, hvor resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen er opgjort. Da antallet af uoplyste besvarelser blandt andet har betydning for, om vi baserer vores opgørelser på et acceptabelt antal besvarelser, viser vi i det følgende samtlige svarprocenter for alle spørgsmål.

Table B1.3. Svarprocent for spørgsmål 1

Spørgsmål nr. 1	Uoplyste		Besvaret	
	antal	pct.	antal	pct.
Hvor ofte...				
1. går du i biografen?	31	2,1	1.481	97,9
2. læser du avis eller bøger?	25	1,7	1.487	98,3
3. spiller eller synger du i kor, orkester eller band?	41	2,7	1.471	97,3
4. går i teater, til koncert, på udstilling eller lignende?	29	1,9	1.483	98,1
5. går du til møder i fritiden?	44	2,9	1.468	97,1
6. bruger du computer eller Internet i fritiden?	32	2,1	1.480	97,9
7. går du på restaurant, café eller lignende?	26	1,7	1.486	98,3
8. udfører du ulønnet, frivilligt arbejde?	42	2,8	1.466	97,2
9. dyrker du sport i en klub?	41	2,7	1.471	97,3
10. dyrker du anden form eller motion? (f.eks. går, løber eller cykler en tur)	35	2,3	1.477	97,7
11. går du i klub? (her tænkes ikke på sportsklub, men på kortklub, ældreklub eller lignende)	31	2,1	1.481	97,9
12. kommer du på et værested?	35	2,3	1.477	97,7

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.4. Svarprocent for spørgsmål 2

Spørgsmål nr. 2	Uoplyste		Besvaret	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Er du medlem af...				
1. et politisk parti	29	1,9	1.483	98,1
2. en idrætsforening eller spejderkorps?	36	2,4	1.476	97,6
3. en religiøs forening eller organisation?	41	2,7	1.471	97,3
4. en kulturel forening (f.eks. kunstforening, musikforening eller teaterforening)?	34	2,3	1.478	97,7
5. en pensionistforening eller klub?	31	2,1	1.481	97,9
6. offentlige råd, nævn eller bestyrelser (f.eks. kommunalbestyrelse, forældrebestyrelse, menighedsråd, ældre- eller handicapråd)?	32	2,1	1.480	97,9
7. en fagforening, brancheorganisation eller lignende?	34	2,3	1.478	97,7
8. en forening, der udfører frivilligt socialt arbejde (f.eks. Røde Kors, Kræftens Bekæmpelse eller Mødrehjælpen)?	35	2,3	1.477	97,7
9. en menneskerettigheds- eller miljøorganisation (f.eks. Greenpeace, Danmarks Naturfredningsforening)?	41	2,7	1.471	97,3
10. en anden forening?	1297	85,8	215	14,2

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.5. Svarprocent for spørgsmål nr. 3 og 4

Spørgsmål nr. 3	Uoplyste		Besvaret	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Stemte du ved sidste				
1. kommunalvalg?	106	7,1	1.406	92,9
2. folketingsvalg?	66	4,4	1.446	95,6
3. EU-parlamentsvalg?	192	12,7	1.320	87,3

Spørgsmål nr. 4

Har du inden for de seneste par år ...

1. skrevet under på en underskriftindsamling?	86	5,7	1.426	94,3
2. støttet politiske formål økonomisk?	99	6,6	1.413	93,4
3. deltaget i offentlige møder?	84	5,6	1.428	94,4
4. deltaget i en demonstration?	63	4,2	1.449	95,8
5. deltaget i en strejke?	59	3,9	1.453	96,1
6. været til et møde i en græsrodsorganisation?	77	5,1	1.435	94,9
7. af politiske/miljømæssige grunde ladet være med at købe bestemte varer?	75	5,0	1.437	95,0
8. kontaktet en politiker, embedsmand eller en forening for at påvirke en sag?	63	4,2	1.449	95,8
9. kontaktet medierne eller indsendt artikler eller læserbreve til aviser eller tidsskrifter?	69	4,6	1.443	95,4

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.6. Svarprocent for spørgsmål nr. 5

Spørgsmål nr. 5	Uoplyste		Besvaret	
	antal	pct.	antal	pct.
Hvilke af følgende ting og aktiviteter opfatter du som en nødvendighed:				
1. at spise tre måltider mad om dagen	16	1,1	1.496	98,9
2. at spise frisk frugt og grøntsager dagligt	13	0,9	1.499	99,1
3. at købe medicin, der er ordineret af lægen	19	1,3	1.493	98,7
4. at købe nyt fodtøj, tøj og overtøj når det man har, er gået i stykker eller er brugt op	21	1,4	1.491	98,6
5. at kunne betale husleje, lån til bolig, el, gas og vand til tiden	20	1,3	1.492	98,7
6. at foretage reparationer i boligen eller erstatte udstyr i hjemmet, der er gået i stykker eller brugt op (køleskab, vaskemaskine, tv mv.)	24	1,6	1.488	98,4
7. at holde ferie uden for hjemmet én gang om året	31	2,1	1.481	97,9
8. at gå til tandlægen	21	1,4	1.491	98,6
9. at gå til frisør jævnligt	19	1,3	1.493	98,7
10. at dyrke fritidsinteresser	30	2,0	1.482	98,0
11. at være medlem af en A-kasse	48	3,2	1.464	96,8
12. at være i stand til at spare op (f.eks. til pension, ferie, forbedringer af bolig eller indkøb af større ting)	35	2,3	1.477	97,7
13. at invitere gæster hjem	23	1,5	1.489	98,5
14. at gå i byen med venner en aften	35	2,3	1.477	97,7
15. at besøge familie eller venner, der bor mere end 20 km fra hjemmet	27	1,8	1.485	98,2
16. at give gaver til fødselsdag og lignende	23	1,5	1.489	98,5
17. at have en telefon	18	1,2	1.494	98,8
18. at have en cykel	26	1,7	1.486	98,3
19. at have TV i hjemmet	19	1,3	1.493	98,7
20. at have Internet i hjemmet	34	2,3	1.478	97,7
21. at holde avis	22	1,5	1.490	98,5
22. at have ulykkes- og indboforsikring	19	1,3	1.493	98,7

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.7. Svarprocent for spørgsmål nr. 6

Spørgsmål nr. 6	Uoplyste		Besvaret	
	antal	Pct.	antal	pct.
Har du eller andre i familien inden for det sidste år, af økonomiske grunde, måttet undlade at...				
1. spise tre måltider om dagen?	72	4,8	1.440	95,2
2. købe frisk frugt og grøntsager?	64	4,2	1.448	95,8
3. købe medicin, der var ordineret af lægen?	59	3,9	1.453	96,1
4. købe nyt fodtøj, tøj eller overtøj, da det gamle var gået i stykker eller brugt op?	76	5,0	1.436	95,0
5. betale husleje, lån til bolig, el, gas eller vand til tiden?	63	4,2	1.449	95,8
6. foretage reparationer i boligen eller erstatte udstyr i hjemmet, der var gået i stykker eller brugt op (køleskab, vaskemaskine, tv mv.)?	92	6,1	1.420	93,9
7. holde ferie uden for hjemmet?	97	6,4	1.415	93,6
8. gå til tandlægen?	78	5,2	1.434	94,8
9. gå til frisør	82	5,4	1.430	94,6
10. dyrke fritidsinteresser?	113	7,5	1.399	92,5
11. invitere gæster hjem?	96	6,4	1.416	93,6
12. gå i byen med venner en aften?	121	8,0	1.391	92,0
13. besøge familie eller venner, der bor mere end 20 km fra hjemmet?	92	6,1	1.420	93,9
14. give gaver til fødselsdag og lignende?	83	5,5	1.429	94,5

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.8. Svarprocent for spørgsmål nr. 7

Spørgsmål nr. 7	<i>antal</i>		<i>pct.</i>	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Har du eller andre i familien, af økonomiske grunde, måttet undlade at...				
1. tegne ulykkes- og indboforsikring?	107	7,1	1.405	92,9
2. være medlem af en A-kasse?	197	13,0	1.315	87,0
3. spare op (f.eks. til pension, ferie, forbedringer af bolig, eller indkøb af større ting)?	115	7,6	1.397	92,4
4. have telefon?	58	3,8	1.454	96,2
5. have Tv i hjemmet?	64	4,2	1.448	95,8
6. have Internet i hjemmet?	129	8,5	1.383	91,5
7. have en cykel?	124	8,2	1.388	91,8
8. holde avis?	131	8,7	1.381	91,3

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.9. Svarprocent for spørgsmål nr. 8-10

	Uoplyste		Besvaret	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Spørgsmål nr. 8				
Har du hjemmeboende børn?	1	0,1	1.511	99,9
Spørgsmål nr. 9				
Prioriterer du at bruge penge på dine børn frem for dig selv?	1113	73,6	399	26,4
Spørgsmål nr. 10				
Har du eller andre i familien inden for det sidste år...				
1. taget ekstra arbejde for at supplere økonomien?	56	3,7	1.456	96,3
2. fået hjælp fra humanitære organisationer? (f.eks. julepakker)	52	3,4	1.460	96,6
3. fået økonomisk hjælp fra venner eller familie f.eks. i form af en fast ydelse, lån eller ekstraordinære gaver?	62	4,1	1.450	95,9
4. haft andre indtægter, der ikke er registreret hos Told og Skat?	79	5,2	1.433	94,8
5. omlagt lån, som har givet mere luft i din/jeres økonomi?	83	5,5	1.429	94,5
6. hjulpet andre, eksempelvis familie og venner, økonomisk?	80	5,3	1.432	94,7
7. købt på afbetaling eller taget nye lån med henblik på at finansiere et ekstra forbrug, som du/I ellers ikke ville have haft råd til?	67	4,4	1.445	95,6

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.10. Svarprocent for spørgsmål nr. 11, 12, 14 og 17

	Uoplyste		Besvaret	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Spørgsmål nr. 11				
Har du eller andre i familien gratis eller billigere goder gennem arbejdet, f.eks. gratis mad, gratis telefon eller billigere adgang til Internet?	69	4,6	1.443	95,4
Spørgsmål nr. 12				
Hvordan vil du alt i alt bedømme din/familiens økonomiske situation?	66	4,4	1.446	95,6
Spørgsmål nr. 14				
Hvordan ser din/familiens nuværende økonomiske situation ud sammenholdt med for år siden?	100	6,6	1.412	93,4
Spørgsmål nr. 17				
Har du grund til at tro, at din/jeres økonomiske situation vil ændre sig inden for de næste 3 år?	337	22,3	1.175	77,7

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.11. Svarprocent for spørgsmål nr. 20-27

	Uoplyste		Besvaret	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Spørgsmål nr. 20				
Hvor ofte er du normalt i kontakt (telefonisk, via e-mail eller personligt) med familiemedlemmer, som du <i>ikke bor</i> sammen med?				
1. Egne forældre eller stedforældre	331	21,9	1.181	78,1
2. Egne børn eller stedbørn	324	21,4	1.188	78,6
3. Anden familie	258	17,1	1.254	82,9
Spørgsmål nr. 21				
Har du nogen venner eller kammerater?				
	57	3,8	1.456	96,2
Spørgsmål nr. 22				
Hvornår havde du sidst kontakt til én af dine venner eller kammerater?				
	169	11,2	1.343	88,8
Spørgsmål nr. 23				
Har du nogen venner eller kammerater, som du kan tale med om personlige problemer?				
	216	14,3	1.296	95,7
Spørgsmål nr. 24				
Sker det nogensinde, at du er alene, selvom du egentlig havde mest lyst til at være sammen med andre?				
	24	1,6	1.488	98,4
Spørgsmål nr. 25				
Hvor godt kender du dine naboer?				
	34	2,3	1.478	97,7
Spørgsmål nr. 26				
Føler du dig tryk, når du færdes i dit nærområde?				
	48	3,2	1.464	96,8
Spørgsmål nr. 27				
Hvor ofte kommer du uden for din bolig?				
	23	1,5	1.489	98,5

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.12. Svarprocent for spørgsmål nr. 28-32

	Uoplyste		Besvaret	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Spørgsmål nr. 28				
Har du nogen koniske sygdomme?				
	89	5,9	1.423	94,1
Spørgsmål nr. 29				
Kan du uden besvær gå en tur på 15 minutter i rask tempo?				
	65	4,3	1.447	95,7
Spørgsmål nr. 30				
Kan du gå op ad en trappe uden besvær?				
	46	3,1	1.466	96,9
Spørgsmål nr. 31				
Har du problemer med hørelsen, så du har vanskeligt ved at følge med i en samtale, når der er flere samlet?				
	67	4,4	1.445	95,6
Spørgsmål nr. 32				
Har du i det daglige problemer med synet?				
	43	2,9	1.469	97,1

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

Tabel B1.13. Svarprocent for spørgsmål nr. 33-38

	Uoplyste		Besvaret	
	<i>antal</i>	<i>pct.</i>	<i>antal</i>	<i>pct.</i>
Spørgsmål nr. 33				
Har du problemer med følgende?				
1. Har du dårlige nerver/psykiske problemer?	153	10,1	1.359	89,9
2. Lider du ofte af stærk træthed?	120	7,9	1.392	92,1
3. Lider du ofte af angstanfald?	160	10,6	1.352	89,4
4. Er du næsten altid i dårligt humør?	154	10,2	1.358	89,8
Spørgsmål nr. 34				
Føler du dig stresset i din dagligdag?	41	2,7	1.471	97,3
Spørgsmål nr. 35				
Hvordan vil du beskrive dine tænder?	66	4,4	1.446	95,6
Spørgsmål nr. 36				
Hvordan vil du alt i alt vurdere dit helbred?	34	2,3	1.478	97,7
Spørgsmål nr. 37				
Må vi kontakte dig med henblik på deltagelse i et interview om dine levekår?	22	1,5	1.490	98,5
Spørgsmål nr. 38				
Må vi fremover sende spørgeskemaer til dig om emner inden for det sociale område?	27	1,8	1.485	98,2

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Note: Missing og svarkategori Ved ikke er slået sammen under uoplyst.

BILAG 2. BAG OM SOCIAL EKSKLUSION

Dette afsnit gennemgår de vigtigste metodiske refleksioner i forhold til begrebet social eksklusion. Vi operer især med begrebet social eksklusion i rapportens kapitel 5, hvor de fattiges levekår er nærmere beskrevet.

Social eksklusion handler om at være ekskluderet eller dårligt stillet på en række centrale levekårsområder. Der er tale om mennesker, som af den ene eller anden grund, for eksempel på grund af dårlige opvækstforhold, manglende uddannelse, diskrimination eller dårlige helbredsforhold udelukkes fra, ikke har mulighed for eller ikke evner at deltage i centrale levekårsområder i det samfund, som de lever i.

Begrebet bruges almindeligvis om to forskellige, men overlappende fænomener. I det ene tilfælde i forbindelse med de såkaldt "udsatte", som f.eks. alkoholikere, hjemløse, sindslidende og kriminelle, og ikke sjældent om individer med en kombination af sådanne sociale problemer. I det andet tilfælde anvendes social eksklusion om ikke-deltagelse på forskellige kerneområder i samfundet, og i dette tilfælde vil de ekskluderede ikke kun være at finde blandt de "udsatte", men også i "normalbefolkningen". Vi har primært taget udgangspunkt i den sidstnævnte forståelse af begrebet, og har med udgangspunkt i denne forståelse valgt at fokusere på 4 forskellige levekårsområder. Disse er:

- økonomi og forbrug
- fritidsaktiviteter
- politisk og faglig deltagelse
- sociale relationer

Områderne er valgt, fordi de hver især repræsenterer helt centrale områder i menneskers liv. Man kan selvfølgelig diskutere, hvorvidt de fire områder er lige relevante for alle. Er man for eksempel ekskluderet, hvis man selv har valgt at være alene, og ikke ønsker at deltage i fritids-, faglige eller politiske aktiviteter? Ifølge Elm Larsen skal man dog være varsom med at "individualisere" den selvvalgte eksklusion, idet selvvalgt eksklusion kan være en handling, der foretages i relation til andres handlinger (Larsen 2004: 76). Det er også vigtigt at være opmærksom på, at levekårsområderne har en vis sammenhæng med de livsfaser, som mennesket gennemgår. Eksempelvis vil flere i netværket typisk falde bort, og helbredet blive dårligere, desto ældre man bliver.

Pointen i at bruge et begreb som social eksklusion er, at det drejer sig om en ophobning af flere dårlige levekår. Man kan således sagtens mangle penge og være inkluderet på samme tid. Og alle mennesker kan være mere eller mindre inkluderet på nogle områder i bestemte perioder i livet. Man kan også være mere eller mindre socialt ekskluderet og mere eller mindre socialt inkluderet. Begrebet bør se som et kontinuum fra inklusion til eksklusion, hvorpå det enkelte individs position forandrer sig over tid.

Fattigdom er ikke nødvendigvis forbundet med social eksklusion. Man kan således være fattig uden at være socialt ekskluderet, ligesom man kan være socialt ekskluderet uden at være fattig. Man må dog formode, at der er en vis sammenhæng, hvilket der sættes fokus på i undersøgelsen.

I det følgende gøres der rede for, hvordan vi måler, hvorvidt en person er dårligt stillet på et givent levekårsområde. Der gøres rede for området økonomi og forbrug ved hjælp af den fastsatte fattigdomsgrænse samt ved hjælp et indeks på økonomiske afsavn. De øvrige

områder opgøres ved hjælp af indeks. Vi har i øvrigt medtaget dimensionen helbred, idet helbredet antages at have en stor forklaringskraft i forhold til social eksklusion.

2.1 KONSTRUKTION AF INDEKS

At lave indeks er en metode, der er med til at mindske kompleksiteten i data. Indekset er et samlet udtryk for en dimension på tværs af de variable, der indgår i indekset. For eksempel har indekset den funktion, at man kan tale om en persons samlede helbred og ikke blot om personens høreelse, kroniske sygdomme, eller psykiske problemer.

Hvert indeks i undersøgelsen er bygget op omkring et additivt scoresystem, hvor man får point, hvis man ikke (eller sjældent) benytter sig af en given "aktivitet". Pointene lægges derefter sammen, og den samlede score gøres op. Indeksene udtrykker således, at jo højere score man får, desto mindre aktiv er man.

Pointene kan være forskelligt fordelt fra variabel til variabel, alt efter hvordan svarkategorierne er konstrueret.

Har respondenter svaret 'ved ikke' eller har undladt at svare på et spørgsmål, tildeles automatisk en negativ score. Dette er selvfølgelig ikke optimalt, eftersom det betyder, at nogle respondenter vil blive vurderet mere ekskluderede, end de "i virkeligheden" er. Alternativt kunne man undlade at give dem point eller tage respondenterne ud af indekset. Første mulighed vurderes mindre validt, da 'ved ikke svarene' lettere kan tolkes negativt. Er man f.eks. i tvivl om, om man har psykiske problemer, kan det f.eks. tolkes som, at respondenter har nogle problemer. En sådan tolkning er ikke nødvendigvis rigtig. Man kunne også forestille sig, at respondenter finder spørgsmålene irrelevante, dårligt formulerede, for private osv. Tager man respondenter ud, der ikke har svaret på ét eller flere spørgsmål, kan man ende med kun at have en lille gruppe tilbage, når delindekset skal konstrueres. Denne løsning er derfor heller ikke hensigtsmæssig.

2.2 INDEKS PÅ FRITIDS AKTIVITETER

Indekset for fritidsaktiviteter består af 11 variable, og et scoresystem, hvor respondenter kan opnå mellem 0 og 22 "negative scorer", hvor 22 er mest negativt. Respondenter tildeles 2 negative scorer, hvis han/hun ikke er aktiv i forhold til den givne aktivitet, 1 negativt point, hvis han/hun er lidt aktiv i forhold til den givne aktivitet og 0 point, hvis han/hun er aktiv eller meget aktiv i forhold til den givne aktivitet. Har respondenter undladt at svare tildeles ét negativt point *jf. tabel B2.1.*

Tabel B2.1. Pointtildeling i forhold til fritidsaktiviteter

Spm. 1. Hvor ofte...	0 point	1 point	2 point
Spm. 1-11	Dagligt	Hver anden eller hver tredje måned	Aldrig
	En eller flere gange om ugen	Enkelte gange om året	
	En eller flere gange om måneden	Missing	

Note: For den fulde spørgsmålsformulering henvises til spørgeskemaet i Bilag 1

Med dette scoresystem, ser pointfordelingen for de københavnske borgere ud som følger:

Tabel B2.2. Svarfordelingen ved fritid

Antal negative scorere	Procent	Kumulativ procent
0	0,0	0,0
1	0,0	0,0
2	0,0	0,0
3	0,3	1,4
4	1,1	1,5
5	2,3	3,8
6	6,2	10,0
7	7,0	17,0
8	8,5	25,5
9	8,7	34,1
10	11,3	45,4
11	12,6	58,0
12	9,3	67,4
13	7,9	75,3
14	5,9	81,2
15	4,3	85,5
16	3,8	89,3
17	2,8	92,1
18	3,3	95,4
19	1,2	97,4
20	1,8	99,2
21	0,3	99,5
22	0,5	100,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

2.3 INDEKS FAGLIG OG POLITISK DELTAGELSE

Indekset for faglig og politisk deltagelse består af 22 variable, og med et scoresystem på 0-22, hvor 22 er mest negativt. Respondenten tildeles en negativ score på 1, hvis han/hun er ikke er aktiv i forhold til den gældende aktivitet, i modsat fald til får man scoren 0. Manglende svar eller svaret 'husker ikke' tildeles altid en negativ score *jf. tabel B2.3.*

Tabel B2.3. Pointtildeling i forhold til faglig og politisk deltagelse

	0 point	1 point
Spm. 2. Er du medlem af... (gælder for alle delspørgsmål under spørgsmål 2)	Ja	Nej Missing
Spm. 3. Stemte du ved sidste... (Gælder for alle delspørgsmål under spørgsmål 3)	Ja Havde ikke stemmeret	Nej Husker ikke Missing
Spm. 4. Har du indenfor de seneste par år... (Gælder for alle delspørgsmål under spørgsmål 4)	Ja	Nej Ved ikke Missing

Note: For den fulde spørgsmålsformulering henvises til spørgeskemaet i Bilag

Ved dette scoresystem ser fordelingerne ud som følger:

Tabel B2.4. Svarfordelingen i forhold til faglig og politisk deltagelse

Antal negative scorere	Procent	Kumulativ procent
0	0,0	0,0
1	0,0	0,0
2	0,0	0,0
3	0,0	0,0
4	0,1	0,1
5	0,1	0,1
6	0,1	0,2
7	0,4	0,6
8	0,8	1,4
9	1,6	3,0
10	1,4	4,4
11	2,3	6,7
12	3,7	10,4
13	6,5	16,9
14	7,1	24,0
15	11,5	35,5
16	13,2	48,7
17	13,0	61,8
18	14,5	76,2
19	9,7	85,9
20	6,5	92,5
21	3,9	96,4
22	3,6	100,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

2.4 INDEKS SOCIALE RELATIONER:

Indekset for sociale relationer består af 9 variable, hvor respondenterne kan opnå en negativ score mellem 0 og 9. Scoren 9 indikerer manglende sociale relationer.

I dette indeks indgår et spørgsmål om, hvor ofte man ser familiemedlemmer, som man ikke bor sammen med (spørgsmål 20-1 20-2 og 20-3). En af svarkategorierne lyder 'har ikke nogen/har ikke nogen, jeg ikke bor sammen med'. Denne svarkategori er en smule uheldig i forhold til indekseringen, da den i princippet består af et positivt og et negativt svar. Vi kan dog se på et tidligere spørgsmål, at ca. en tredjedel af respondenterne har hjemmeboende børn og, at det er i børnespørgsmålet, at der især sættes kryds ved denne svarkategori (31 %). Svaret tolker vi derfor primært som 'positivt', da det at bo sammen giver megen kontakt. Et svar i denne svarkategori tildeles altså 0 point.

Dette og de øvrige pointtildelinger fremgår af tabel B2.5.

Tabel B2.5. Pointtildeling i forhold til sociale relationer

	0 point	1 point
Spm. 20. Hvor ofte er du normalt i kontakt (telefonisk, via e-mail eller personligt) med familiemedlemmer, som du ikke bor sammen med?	Én eller flere gange om ugen Én eller flere gange om måneden	Mindre end én gang om måneden Har ikke kontakt
(Gælder for alle delspørgsmål under spørgsmål 20)	Har ikke nogen/har ikke nogen jeg ikke bor sammen med	Ved ikke Missing
Spm. 22. Hvornår havde du sidst kontakt til én af dine venner eller kammerater?	I dag eller i går 2-7 dage siden 8-29 dage siden	1-6 måneder siden Mere end 6 måneder siden Ved ikke Missing
Spm. 23. Har du nogen venner eller kammerater, som du kan tale med om personlige problemer?	Ja	Nej Ved ikke Missing
Spm. 24. Sker det nogensinde, at du er alene, selvom du egentlig havde mest lyst til at være sammen med andre?	Ja, engang imellem Ja, men sjældent Nej	Ja, ofte Missing
Spm. 25. Hvor godt kender du dine naboer?	Jeg kender dem godt Jeg kender dem nogenlunde	Jeg kender dem næsten ikke Jeg kender dem overhovedet ikke Ved ikke Missing
Spm. 26. Føler du dig tryk, når du færdes i dit nærområde?	Jeg føler mig altid tryk Jeg følger mig næsten altid tryk	Jeg føler mig ikke altid tryk Jeg føler mig sjældent tryk Jeg føler mig aldrig tryk Ved ikke Missing
Spm. 27. Hvor ofte kommer du uden for din bolig? (her tænkes uden for din grund eller matrikel)	Ofte	Sjældent Aldrig Missing

Note: For den fulde spørgsmålsformulering henvises til spørgeskemaet i Bilag 1

Med dette scoresystem, fordeles pointene til de københavnske borgere som følger:

Tabel B2.6. Svarfordelingen i forhold til sociale relationer

Antal negative scorere	Procent	Kumulativ procent
0	17,6	17,6
1	30,8	47,9
2	20,6	68,5
3	13,2	81,7
4	7,8	89,5
5	4,7	94,2
6	2,6	96,8
7	1,6	98,4
8	1,2	99,5
9	0,5	100,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

2.5 INDEKS FOR ØKONOMISKE AFSAVN

Indekset for økonomiske afsavn består af 22 variable. Respondenten tildeles et negativt point, hvis denne har undladt en given aktivitet f.eks. at købe ordineret medicin af økonomiske grunde. Indekset udtrykker således, at jo flere point, desto flere goder og aktiviteter har man undladt. Respondenten kan maksimalt score 22 point. Svaret 'ved ikke' eller manglende svar scores med ét point, *jf. tabel B2.7.*

Tabel B2.7. Fordeling af scores i forhold til økonomiske afsavn

	0 point	1 point
Spm. 6 og 7. Har du eller andre i familien (inden for det sidste år) af økonomiske grunde måttet undlade at...	Nej	Ja
(Gælder for alle delspørgsmål under spørgsmål 6 og 7)		Ved ikke

Note: For at se den fulde spørgsmålsformulering henvises til spørgeskemaet i Bilag 1

Med denne pointfordeling ser svarfordelingen for de københavnske borger ud som følger:

Tabel B2.8. Svarfordelinger ved økonomiske afsavn

Antal negative scorere	Procent	Kumulativ procent
0	37,8	37,8
1	8,4	46,2
2	5,7	51,9
3	6,1	58,0
4	3,6	61,6
5	2,6	64,3
6	1,8	66,1
7	2,6	68,7
8	2,9	71,5
9	2,7	74,2
10	2,6	76,8
11	2,2	79,1
12	2,8	81,8
13	2,0	83,8
14	1,9	85,8
15	3,0	88,8
16	2,1	90,8
17	1,4	92,2
18	1,5	93,7
19	1,6	95,2
20	1,0	96,2
21	0,9	97,2
22	2,9	100,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

2.6 INDEKS FOR HELBRED

Indekset for helbred består af 12 variable, der kan give en indeksscore på 0-12 point. Respondenten får et negativt point ved negativt svar, således at en samlet score på 12 indikerer meget dårligt helbred. Svaret 'ved ikke' og manglende svar giver ét negativt point.

Tabel B2.9. Fordeling af scores i forhold til helbred

	0 point	1 point
Spm. 28. Har du nogen kroniske sygdomme?	Nej	Ja Ved ikke Missing
Spm. 29. Kan du uden besvær gå en tur på 15 minutter i rask tempo?	Ja	Nej Ved ikke Missing
Spm. 30. Kan du gå op ad en trappe uden besvær?	Ja	Nej Ved ikke Missing
Spm. 31. Har du problemer med hørelsen, så du har svært ved at følge med i en samtale, når der er flere samlet? (også selv om du bruger dit høreapparat)	Nej, har ingen vanskeligheder	Ja, har mange vanskeligheder Ja, har nogle vanskeligheder Ved ikke Missing
Spm. 32. Har du i det daglige nogen problemer med synet? (også selv om du har briller eller kontaktlinser på)	Nej, har ingen problemer	Ja, har mange problemer Ja, har nogle problemer Ved ikke Missing
Spm. 33. Har du problemer med følgende? (Gælder for alle delspørgsmål under spørgsmål 33)	Nej	Ja Ved ikke Missing
Spm. 34. Føler du dig stresset i din dagligdag?	Ja, af og til Nej, næsten aldrig Nej	Ja, ofte Ved ikke Missing
Spm. 35. Hvordan vil du beskrive dine tænder? Er de...	I meget god stand I god stand I nogenlunde stand	I dårlig stand I meget sårlig stand Ved ikke Missing
Spm. 36. Hvordan vil du alt i alt vurdere dit helbred?	Virkelig godt Godt Nogenlunde	Dårligt Meget dårligt Ved ikke Missing

Note: For den fulde spørgsmålsformulering henvises til spørgeskemaet i Bilag 1

Ud fra scoresystemet fordeler frekvenserne sig som i nedenstående tabel.

Tabel B2.10. Svarfordelinger ved helbred

Antal negative scorer	Procent	Kumulativ procent
0	30,9	30,9
1	21,3	52,2
2	12,7	65,0
3	8,3	73,2
4	5,7	78,9
5	5,6	84,5
6	4,6	89,1
7	2,5	91,5
8	3,3	94,8
9	2,0	96,9
10	1,3	98,2
11	1,2	99,3
12	0,7	100,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

BILAG 3. BAG OM INTERVIEWENE MED BORGERNE

Til analyserne af fattigdom og levevilkår i Københavns Kommune har vi gennemført 20 interviews med borgere i en svær økonomisk situation. Interviewene har haft til formål at give en dybere og nuanceret indsigt i fattigdom. Sigtet har været at generere viden om de fattiges egen oplevelse af deres livssituation. En viden, som både kan supplere og nuancere spørgeskemaet.

I det følgende beskrives de praktisk omstændigheder omkring interviewene, og hvordan interviewpersonerne er udvalgt. Til sidst gennemgås de tematikker, der har været fokus for interviewene.

3.1 INTERVIEWENE

De 20 interviews med borgere i en svær økonomisk situation er foregået i perioden august til september 2007. Til hvert interview har der, udover interviewpersonen, været en interviewer og en referent. I enkelte tilfælde har der også været en tolk tilstede.

Referenten har haft til opgave at skrive fyldige referater, men interviewene er desuden blevet bandede, så der var mulighed for at finde tilbage til konkrete passager.

Interviewene har taget udgangspunkt i en semistruktureret interviewguide, som har sikret, at intervieweren kom omkring de planlagte temaer. Interviewene har taget mellem 1 og 2 timer, og har fundet sted enten hjemme hos interviewpersonen selv eller på forvaltningen.

Hvert interview er blevet indledt med en briefing om interviewets formål. Hvert interview er blevet afsluttet med en debriefing, hvor intervieweren har fulgt på interviewpersonens oplevelse af interviewet.

Efter selve gennemførelsen af interviewene er tekstmaterialet blevet behandlet. De er blevet kondenseret og tematiseret, hvorefter de mest interessante tematikker er blevet beskrevet. Vi har endvidere i fremstillingen bestræbt os på både at vise både overensstemmelserne og forskellighederne i materialet.

3.2 UDVÆLGELSE OG PRÆSENTATION AF INTERVIEWPERSONER

Interviewpersonerne er primært blevet rekrutteret gennem spørgeskemaundersøgelsen, hvor respondenterne har haft mulighed for at angive, om de havde lyst til at deltage i et interview.

På forhånd havde vi dog, med udgangspunkt i anden forskning, kategoriseret de fattige i nogle hovedgrupper (enlige mødre, kontanthjælpsmodtagere osv.). Dette gjorde vi for at sikre os en tilstrækkelig spændvidde i materialet.

Det viste sig dog at være svært at rekruttere visse grupper. Især viste det sig svært at få fat på personer med anden etnisk baggrund end dansk samt familier med småbørn. For at få kontakt til disse grupper fik vi hjælp af Socialforvaltningens socialcentre. 5 personer endte med at blive rekrutteret på denne måde.

Interviewpersonerne er oplistet nedenfor ud fra nogle centrale karakteristika.

Table B3.1 Overview of interviewees

Køn	Alder	Uddannelse	Etnisk baggrund	Samlivsstatus	Børn	Primær indtægtskilde
Kvinde	36 år	Biolog	Danmark	Enlig	Ingen	Arbejder i kriminalforsorgen som vikar
Kvinde	35 år	Pt. i gang med HF enkeltfag	Danmark	Enlig	Ét hjemmeboende barn på 2 år.	Revalidering
Mand	39 år	Blikkenslager	Danmark	Enlig	Ét barn på 12 år som jævnligt er på besøg	Førtidspension
Kvinde	40 år	Ufaglært	Danmark	Enlig	Ét barn på 15 år, der bor ved faren	Førtidspension i 10 år
Kvinde	51 år	Cand. Mag.	Danmark	Enlig	Ét hjemmeboende barn på ca. 20 år	Førtidspension
Kvinde	55 år	Bachelor i engelsk/fransk	Danmark	Enlig	1 voksent barn	Lever af at tage lån i hus
Mand	56 år	Sømand	Danmark	Enlig	1 voksent barn	Kontanthjælp i 22 år
Mand	63 år	Flymekaniker og Edb-mand	Danmark	Enlig	Tvillinger på 5 år som han har hver 14. dag	Kontanthjælp
Mand	34 år	Ufaglært	Danmark	Enlig	To børn på 2 og 5 år, har dem halvdelen af tiden.	Kontanthjælp i 10 år
Kvinde	31 år	Ufaglært	Island	Enlig	To hjemmeboende børn på 4 og 13 år	Kontanthjælp i 13 år
Kvinde	42 år	Ufaglært	Danmark	Enlig	1 voksent barn og et hjemmeboende barn på 10 år	Kontanthjælp i 24 år
Kvinde	45 år	Ufaglært	Danmark	Enlig	2 voksne børn og 1 hjemmeboende barn på 17 år	Kontanthjælp i 13 år
Mand	58 år	Lærer, pt. i gang med overbygning på Universitet	Danmark	Enlig	3 børn i alderen 14, 17 og 20, hvor ingen er hjemmeboende.	Revalidering 1 mdr. Tidligere kontanthjælp.
Kvinde	46 år	Lægeseekretær Post og Telegraf	Danmark	Enlig	5 børn, hvoraf 2 er hjemmeboende på ca. 13 og 15 år	Førtidspension
Kvinde	I 50'erne	Uoplyst	Pakistan	Enlig	6 børn, hvoraf ét barn bor hjemme (14 år)	Førtidspension
Mand	49 år	Elektriker og svejser	Uruguay	Gift	Ingen	Ingen
Kvinde	26 år	Ufaglært	Danmark	Gift	Ingen	Sygedagpenge
Kvinde	48 år	Lærer	Danmark	Gift	5 hjemmeboende børn i alderen 5-22 år	Arbejder som lærer på privatskole
Kvinde	I 40'erne	Sygeplejerske	Afghanistan	Gift	4 hjemmeboende børn	Kontanthjælp i 15 år

3.3 INTERVIEWENES TEMATIKKER

I det følgende afsnit beskrives de tematikker, som vi ønskede at afdække i interviewene. Udover de tematikker som gennemgås her, bad vi om en generel beskrivelse af respondentens liv og økonomiske situation.

3.3.1 Den økonomiske situations praktiske betydning for hverdagen

I interviewene har vi spurgt konkret ind til, hvilke konsekvenser økonomien har for hverdagen. For eksempel, om der er nogle ting, som respondenterne/familien må undvære af økonomiske årsager. Svarene på disse spørgsmål har haft meget forskellig karakter. For at konkretisere spørgsmålet er der flere gange blevet spurgt ind til, hvad respondenterne manglende penge til sidste gang, vedkommende manglende penge.

Det har været vigtigt at få belyst, hvilke økonomiske prioriteringer og overvejelser respondenterne gør sig i hverdagen. Det interessante består i, hvordan respondenterne nogenlunde får pengene til at hænge sammen trods alt, det kunne f.eks. være i forhold til, hvad og hvor man køber ind eller valg af fritidsaktiviteter, der ikke koster noget eller koster meget lidt osv. Svarene har været med til at give viden om, hvorfor nogen borgere med en lav indkomst har lettere ved at leve med en lav indkomst end andre.

3.3.2 Økonomiens betydning for børnene

Vi var interesserede i at undersøge, hvordan de voksne mener, at en dårlig økonomi virker ind på børnenes liv. Flere undersøgelser peger på, at børn lider visse afsavn, når de vokser op i familier med trange økonomiske kår (Hammer-Helmich & Sørensen 2005, Espersen 2006). Samtidig er der dog også noget, der tyder på, at de trange økonomiske kår kun i mindre grad virker ind på børnenes liv, idet forældrene gør alt hvad de kan for at skærme børnene (Espersen 2006). Derfor var det interessant at følge op på forældrenes vurdering af, hvordan børnene påvirkes af den økonomiske situation.

3.3.3 Følelsesmæssige konsekvenser

Med interviewene ønskede vi endvidere at afdække, hvordan respondenterne egentlig har det med deres situation, herunder om de er fortrøstningsfulde eller bekymrede for deres fremtid. Den norske forsker Underlid har blandt andet fundet frem til i en undersøgelse om fattigdom, at flere af respondenterne er angste for fremtiden, har lavt selvværd, er bekymrede for deres børns tryghed, er generelt utrygge mm. (Underlid 2006). Man kunne også forestille sig at finde følelser som skam, dårlig samvittighed, eller frustration.

Et andet aspekt relateret hertil har været at få udfoldet, hvorvidt interviewpersonen har oplevet nogen negativ reaktion fra omverden som følge af dennes økonomiske situation.

3.3.4 Årsager til den trængte økonomiske situation

Et andet interessant aspekt ved interviewene har været at få interviewpersonernes egen vurdering af, hvorfor deres økonomiske situation er, som den er. Vi ønskede med andre ord at afdække mulige årsager til fattigdommen, og herunder også varigheden i flowet i fattigdommen.

3.3.5 Netværk

I spørgeskemaet spørges der blandt andet til respondenternes netværk. Dette tema har vi ønsket at folde yderligere ud i interviewundersøgelsen, så de mere kvalitative aspekter ved netværket nuanceres og præciseres. Med beskrivelsen af netværket har vi sigtet på at få viden om den støtte interviewpersonen får af netværket, men også om netværket *har mulighed* for at

støtte interviewpersonen såvel emotionelt som økonomisk. Med andre ord var vi også interesseret i at vide noget om netværkets ressourcer.

3.3.6 Kontakt til organisationer og Københavns Kommune

Et tema i interviewundersøgelsen var at undersøge, om interviewpersonen har søgt hjælp uden for netværket, det kunne være ved humanitære organisationer eller ved Københavns Kommune. Vi ønskede her at få specificeret, hvad hjælpen har bestået i, hvorvidt og hvordan interviewpersonen føler sig hjulpen, og hvordan respondenterne har det med at få hjælp "udefra". Særligt angående kommenen ønskede vi, at det blev beskrevet, hvordan man har oplevet mødet med kommunen, og om mødet samt hjælpen kunne udformes på en mere hensigtsmæssig måde.

3.3.7 Veje ud af fattigdom og fremtiden

I sidste del af interviewet ønskede vi at få interviewpersonen til at vurdere, hvordan man kan komme ud af en svær økonomisk situation, og hvem der i givet fald bør bidrage her med. Interviewpersonerne er blevet bedt om at tage stilling til, hvad mulighederne er for at ændre situationen, herunder også om mulighederne for at komme i uddannelse eller beskæftigelse, hvis man ikke allerede er det. Respondenterne skulle også vurdere den fremtidige økonomiske situation, hvilket både siger noget om, hvad interviewpersonen ønsker for fremtiden, men også om personen har håb for fremtiden.

3.3.8 Vurdering af begrebet fattigdom

Til sidst i interviewet har vi introduceret begrebet fattigdom. Interviewpersonen er herefter blevet bedt om at definere begrebet, og herefter om at vurdere, om man betegner sig selv som fattig. Det interessante har her været at undersøge, hvor bredt fattigdomsbegrebet opfattes, og om det for eksempel relateres til sult og nød, eller mere opfattes som det at have en levestandard, der ligger under gennemsnittet.

BILAG 4. BAG OM INTERVIEWENE MED KOMMUNENS ANSATTE

Til brug for analysen af fattigdom i Københavns Kommune har vi interviewet en række ansatte i kommunen. Formålet med interviewene har været at få mere kendskab til og viden om fattigdom i København gennem de ansattes daglige erfaringer med borgere i en svær økonomisk situation. Det har også været sigtet at få indblik i, hvilke konkrete arbejdsredskaber og muligheder de ansatte har til at hjælpe borgere i en økonomisk svær økonomisk situation, og hvordan de overhovedet ser og arbejder med fattigdomsproblematikken.

4.1 HVORFOR GRUPPEINTERVIEW?

Forud for analysen af fattigdom i Københavns Kommune gennemførte vi et studie af den centrale litteratur på området. Studiet viste, at der kun er meget sparsom viden om de fattige i Københavns Kommune. Af denne grund valgte vi at gennemføre en række kvalitative gruppeinterviews med et udvalg af ansatte i Københavns Kommune.

Interviewene blev gennemført som gruppeinterviews. Grunden til at vi valgte denne form var, at det som udgangspunkt ikke var den enkelte ansattes personlige holdninger, som var interessant for undersøgelsen. Det interessante var at undersøge, hvordan de ansatte som professionelle og faggruppe oplever fattigdom i deres daglige arbejde.

Når vi derfor valgte gruppeinterview var det fordi, at formen medfører, at interviewpersonerne i interviewsituationen inspirerer og udfordrer hinanden. På denne måde får vi et mere dækkende og nuanceret billede af faggruppernes berøring med problemstillingen. Formen har på denne måde været med til at sikre kvaliteten i de ansattes fortællinger, idet enkeltpersoners kæpheste, personlige holdninger med videre blev kommenteret og diskuteret i selve interviewsituationen.

Idet det ikke kun er ansatte i socialforvaltningen, der er i kontakt med Københavns fattige, har vi interviewet ansatte på tværs af kommunens forvaltninger. De berørte forvaltninger har været Socialforvaltningen, Børne- og Ungeforvaltningen, Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen samt Sundheds- og Omsorgsforvaltningen. Der er i alt gennemført seks gruppeinterview med ansatte på arbejdspladser i hver af de fire forvaltninger. De arbejdspladser, vi valgte ud, dækker centrale arbejdsområder for hver forvaltning. Vores hovedfokus var dog arbejdspladser i Socialforvaltningen, da vi forventede, at problemstillingen først og fremmest kom til udtryk her. Følgende arbejdspladser var valgt ud til interview:

- Et beskæftigelsescenter (Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen)
- En folkeskole (Børne- og Ungeforvaltningen)
- En hjemmeplejeenhed (Sundheds- og Omsorgsforvaltningen)
- Et voksenteam på et socialcenter (Socialforvaltningen)
- Et voksenteam på et rådgivningscenter (Socialforvaltningen)
- En institution (Socialforvaltningen)

Der er foretaget interviews på arbejdspladser beliggende i bydelene Nørrebro, Sydhavn, Amager og Bispebjerg. Disse bydele og institutioner er valgt på baggrund af overvejelser om, hvor det kunne forventes, at de ansatte har haft kontakt med borgere i en økonomisk svær

situation. I udvælgelsen har vi støttet os op af diverse statistiske opgørelser blandt andet over indkomstfordelingen. Vi har desuden fravalgt at foretage interviews på forholdsvist nyetablerede institutioner, og institutioner der er placeret i bydele, hvor vi ved, der er sket store forandringer i beboersammensætningen inden for de senere år, for eksempel Vesterbro.

Hvert interview har bestået af cirka seks deltagere og havde en længde af omkring to timer.

4.2 INTERVIEWENES TEMATIKKER

Interviewene har haft et stærkt eksplorativt udgangspunkt. Det skyldes for det første den meget sparsomme viden om emnet og for det andet, at målgruppen for interviewene er meget differentieret. Med det menes, at de ansatte har vidt forskellige indgangsvinkler og berøringsflader med brugere i en svær økonomisk situation.

De følgende tematikker har dannet grundlag for interviewene:

- De ansattes forståelse af fattigdom og fattige
- De ansattes beskrivelser af de fattige brugergrupper
- De ansattes beskrivelser af gruppens størrelse og sammensætning over tid
- De ansattes beskrivelse af deres metoder og værktøjer i forhold til fattigdom
- De ansattes vurdering af hvordan indsatsen kan forbedres

Nedenfor uddybes indholdet af tematikkerne.

4.2.1 Forståelse af begreberne levestandard og fattigdom

Den første tematik handlede om at få diskuteret begrebet fattigdom. Vi var interesserede i at vide, om de ansatte overhovedet bruger begreberne "fattig" og "fattigdom" i deres daglige arbejde, og i givet fald i hvilke sammenhænge. Yderligere var vi interesserede i, hvordan fattigdom forstås i sammenhæng med andre sociale problemer, herunder hvordan de ansatte ser på årsagssammenhænge mellem fattigdom og de øvrige sociale problemstillinger, som f.eks. stofmisbrug, samspilsproblemer i familier, som de ansatte arbejder med. Diskussionen af begreberne blev brugt som platform for det videre interview.

4.2.2 Beskrivelse af de fattige brugergrupper

Et centralt element i interviewene var at få beskrevet de fattige brugergrupper, som de ansatte har kontakt med. Ønsket var først og fremmest at få afdækket, hvor mange der ud fra de ansattes vurdering, kan siges at være fattige. Dernæst, hvordan fattigdommen overhovedet kommer til udtryk. Et eksempel herpå kunne være fortællingen om, hvordan skolelæreren opdager, at et barn lever i en fattig familie. I disse beskrivelser var det vigtigt at få konkrete eksempler og beskrivelser af de fattige brugergrupper. Vi ønskede ligeledes at vide, hvordan gruppen af fattige er sammensat, f.eks. i forhold til familietype, tilknytning til arbejdsmarkedet og til samfundet generelt.

4.2.3 Beskrivelse af gruppens størrelse og sammensætning over tid

Formålet med den næste tematik var at få de ansatte til at reflektere over, om der er sket nogen ændringer i deres brugergruppe over tid. Dette omhandlede blandt andet, om de ansatte havde en fornemmelse af, at der er kommet flere eller færre fattige, om de fattiges problemer har ændret sig over tid, og om der er kommet nye grupper.

Spørgsmålene om udviklingen over tid kunne have været problematiske, hvis der var ansatte, der ikke har været ansat længe nok til, at de kunne vurdere ændringer i de fattige

brugergrupper. Dette blev afhjulpet ved, at vi allerede i rekrutteringen af interviewpersonerne bad om at tale med ansatte med en vis erfaring. Her ud over skal det påpeges, at vurderinger af ændringer over tid er svære at foretage, og det må derfor også understreges, at det er de ansattes egne oplevelser, der er repræsenteret i interviewene.

4.2.4 Beskrivelse af de ansattes metoder og værktøjer

Beskrivelserne af de ansattes 'metoder og værktøjer' handlede om de måder, hvorpå de ansatte kan hjælpe, støtte og forbedre borgernes økonomiske situation. Vi spurgte åbent om, hvorvidt de ansatte mente at have muligheder for at hjælpe de fattige borgere, og om de overhovedet mente, at det var deres opgave.

Målet var endvidere at få en vurdering af brugbarheden og effekten af værktøjerne, herunder at belyse de problemer, der kan være i forbindelse hermed. De ansatte skulle ligeledes overveje, hvad der skulle til, hvis indsatsen skulle forbedres.

4.2.5 Vurdering af en generel forbedret indsats

Til sidst i interviewet var ønsket at få nogle bud på, hvad kommunen, staten og samfundet generelt bør eller kunne gøre bedre for at afhjælpe fattigdommen i Danmark. Her var der mulighed for at bevæge sig en smule væk fra de ansattes dagligdag, og tematikken fungerede som en brainstorm over kreative ideer for en forbedret indsats overfor fattigdom.

BILAG 5. FORDELE OG ULEMPER VED FORSKELLIGE FATTIGDOMSGRÆNSER

Dette bilag gennemgår fordele og ulemper ved forskellige definitioner af fattigdom. Diskussionen tager udgangspunkt i definitioner, som kan bruges eller som faktisk bruges i en europæisk eller nordamerikansk kontekst. I diskussionen af fordele og ulemper ved de forskellige definitioner, tages der også er der også stilling til definitionernes anvendelse i en københavnsk kontekst. Bilaget skal læses som et supplement til kapitel 2.

Identifikationen af forskellige fattigdomsbegreber og diskussionen af deres fordele og ulemper bygger på et litteraturstudie, hvor relevante bøger, videnskabelige artikler, rapporter mv. på dansk, norsk, svensk, tysk og engelsk/amerikansk er blevet gennemgået.

Litteraturstudiet viser, at man overordnet kan identificere tre forskellige måder, hvorpå fattigdom kan defineres og dermed hvordan man konstruere en fattigdomsgrænse. Disse beskrives og diskuteres i det følgende.

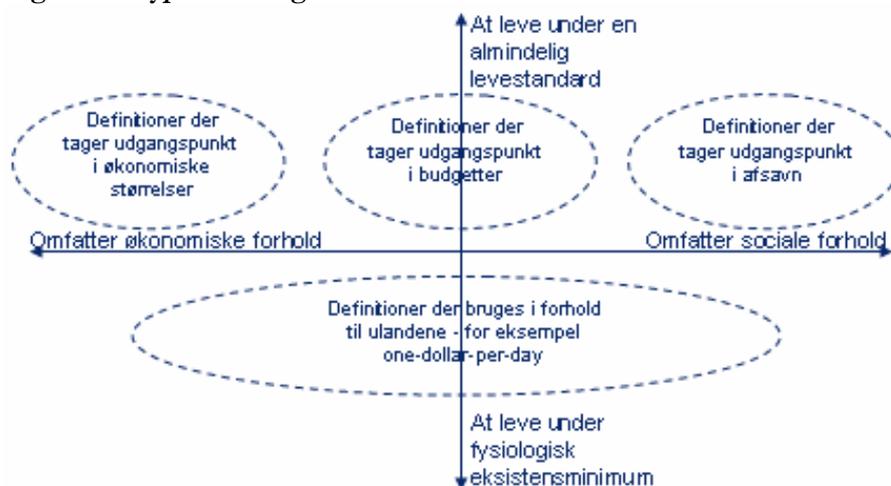
5.1 TRE TYPER AF FATTIGSDEFINITIONER

Ser vi bort fra de definitioner af fattigdom, som tager udgangspunkt i begrebet om fysiologisk eksistensminimum, og som udgangspunkt bliver brugt i forhold til ulande, er det muligt overordnet set at opføre en fattigdomsgrænse på tre forskellige måder. Der er måder, der tager udgangspunkt i:

1. En økonomisk størrelse (for eksempel en bestemt størrelse på en indkomst). Medianindkomsten er oftest anvendt.
2. Et budget (for hvad man skal have af penge til forskellige forbrugsgoder)
3. I afsavn (det vil sige, hvilke afsavn en person eller familie lider af økonomiske grunde) (Det Økonomiske Råd 2006: 156-161, Hansen 1989: 76-108, Larsen 2004: 28-31).

Disse tre typer af definitioner kan indplaceres i forhold til hinanden som vist i *figur B5.1*.

Figur 5.1. Typer af fattigdomsdefinitioner

Kilde: Egen produktion.

Derudover findes der eksempler på definitioner, som er kombinationer på tværs af de tre typologier.

Når vi kan se bort fra at begribe fattigdom som sammenhængende med fysiologisk eksistensminimum, hænger det sammen med, at der i litteraturen er bred enighed om, at dette har meget lille, hvis overhovedet nogen, relevans i en dansk sammenhæng. Denne forståelse synes således bedre at passe på beskrivelser af forhold i Ulandene, hvor der i tråd hermed findes helt andre definitioner end i Europa og Nordamerika. For eksempel bruges "one-dollar-per-day" ofte af internationale organisationer (Bonke & Munk 2002: 11, Larsen 2004: 28, Det Økonomiske Råd 2006: 157).

Med udgangspunkt i den eksisterende litteratur på området vil vi i det følgende gennemgå de væsentligste fordele og ulemper ved de tre typer af definitioner af fattigdom.

5.1.1 Økonomiske størrelser som definition på fattigdom

Ved gennemgangen af litteraturen om fattigdom er vi stødt på flere eksempler på definitioner af fattigdom, som tager udgangspunkt i forskellige økonomiske størrelser - for eksempel rådighedsbeløb, disponibel indkomst og bruttoindkomst, hvor af den hyppigst anvendte er den disponible indkomst. Denne bruges for eksempel af Det Økonomiske Råd, EU/EUROSTAT, OECD og Tyskland.

Af konkrete definitioner anvendes hyppigst et relativt mål på 50 eller 60 pct. af den midterste disponible indkomst, den såkaldte medianindkomst. Hvis en person således har en disponibel indkomst på under halvdelen af befolkningens medianindkomst, kan personen, ifølge denne definition, kaldes fattig. Jævnfør Det Økonomiske Råd var 50 pct. af den Danske nationale medianindkomst i 2004 på 75.670 kr. for en enlig person (Det Økonomiske Råd 2006: 167). Knap så ofte anvendes et absolut mål - en egentlig beløbsstørrelse. Et eksempel er dog en undersøgelse foretaget af Socialforskningsinstituttet, som for år 2000 anvender 250.000 kr. i årlig bruttoindkomst for husstanden og 2.500 kr. i rådighedsbeløb pr. voksen i husstanden samt 1.750 kr. pr barn (Larsen 2004: 36). De personer, som har en indkomst under de angivne grænser, defineres som fattige.

Fordele ved økonomiske størrelser som fattigdomsdefinitioner

En af fordelene ved brugen af økonomiske størrelser som definition på fattigdom er, at denne type relativt let muliggør sammenligning over tid (Larsen 2004: 32). Det gælder i særdeleshed for medianindkomsten. Også internationale sammenligninger er lette at foretage, da mange andre lande og internationale organisationer gør brug af økonomiske størrelser som fattigdomsdefinition.

Specielt de udgaver af typen, som bygger på en andel (en procentmæssig angivelse) er let sammenlignelige, da de ikke har problemer med, at købekraften kan variere på tværs af landegrænser, hvilket er tilfældet med de udgaver, som bygger på en fast beløbsstørrelse (Det Økonomiske Råd 2006: 168).

Det fremhæves også, at økonomiske størrelser hurtigere tilpasser sig det faktiske forbrug, end for eksempel definitioner, der tager udgangspunkt i et budget for en acceptabel levestandard (Det Økonomiske Råd 2006: 165-166). Argumentet er, at tages der udgangspunkt i et budget, skal budgettet først opstilles og opgøres, hvilket kan være en meget stor og ressourcekrævende opgave. Derfor bruger man i praksis ofte det samme budget over flere år, hvilket kan være en uheldig praksis, da de præmisser budgettet bygger på, kan have ændret sig. Et eksempel er mobiltelefoner og internet, som hurtigt er blevet allemandseje, og dermed hurtigt har ændret præmisserne for en acceptabel levestandard.

Ulemper ved brugen af økonomiske størrelser som fattigdomsdefinition

Kritikerne af brugen af økonomiske størrelser fremhæver, at et økonomisk beløb ikke siger noget, om de faktiske afsavn en person eller en familie har. Størrelsen siger alene noget om udgangspunktet for et forbrug, og dermed hvilke potentielle muligheder for forbrug en person eller en familie har. Samtidig påpeges det, at økonomiske størrelser overvurderer fattigdom, da der ikke tages hensyn til en eventuel naturalieøkonomi eller uformel økonomi, som kan være i en familie, vennekreds eller anden form for socialt netværk (Larsen 2004: 32).

De økonomiske størrelser har yderligere problemer med at håndtere stordriftsfordele i familier. Her anvendes ofte en såkaldt ækvivalensskala, der bruges til at vægte personerne i en familie, så for eksempel enlige og børnefamilier kan sammenlignes. Ækvivalensskalaerne kritiseres dog dels for at mangle en videnskabelig fundering og dels for ikke at tage udgangspunkt i de konkrete behov hos forskellige familietyper (Larsen 2004: 33).

Også andre antagelser bag opgørelserne baseret på økonomiske størrelser synes at mangle fundering. I de fleste opgørelser opregnes antallet af fattige således i et bestemt år, mens andre opgørelser bruger et kriterium om, at en person skal have været under en given fattigdomsgrænse i et antal år, før personen kan karakteriseres som fattige. Hyppigst brugt er tre år. Årsagerne til valget synes dog at mangle praktisk såvel som videnskabelig evidens.

Også valget af 50 pct. og 60 pct. af medianindkomsten, kan kritiseres for at mangle videnskabelig og praktisk fundering (Hansen 1989: 34-35, Larsen 2004: 33).

I diskussionen af de økonomiske størrelser rettes en særlig kritik mod brugen af medianindkomsten. Kritikken går blandt andet på, at medianindkomsten slet ikke siger noget om fattigdom, men alene siger noget om ulighed (Finansministeriet 2004: 10, Hansen & Hansen 2004a: 30-31). Medianindkomsten er et udtryk for fordelingen af indkomsten i et samfund, og dermed hvor mange der ligger under et givent relativt niveau. Det betyder, at bliver alle 10 gange så rige, ændrer det intet ved fordelingen. Og når velstanden kan ændre sig, mens fordelingen af goder relativt set kan forblive den samme, mener kritikerne ikke, at medianindkomsten kan bruges til at måle fattigdom (Hansen 1989: 92).

I praksis bruges medianindkomst desuden ofte uden at tage hensyn til opsparing og anden formue (Finansministeriet 2004: 20), ligesom der ofte ikke tages stilling til, hvad det faktisk vil sige at være fattig. I praksis er medianindkomsten således mere en indikator frem for et egentligt mål for fattigdom (Hansen & Hansen 2004a: 29).

Opsummerende om traditionen med at bruge økonomiske størrelser som fattigdomsdefinition, kan det siges, at brugen er meget udbredt, men også bredt diskuteret. Således synes der at være stor uenighed om brugbarheden i anvendeligheden af metoden. Specielt medianindkomsten diskuteres, og kritiseres ligefrem for slet ikke at måle fattigdom, men alene at måle ulighed. I det følgende præsenteres en anden tilgang til definitionen af fattigdom, nemlig traditionen med at bruge budgetter.

5.1.2 Budgetter som definition på fattigdom

At bruge et budget som fattigdomsdefinition betyder, at der udpeges en række forbrugsgoder, som det antages, at en person eller familie skal have adgang til for ikke være fattig. Herefter bestemmes, hvad forbrugsgoderne koster. Tilsammen giver priserne et budget, der kan bruges som fattigdomsgrænse. Udgangspunktet for de opstillede budgetter kan i praksis divergere: Således tager nogle begrebet udgangspunkt i en almindelig levestandard, mens andre begrebet baserer sig på den mindst acceptable levestandard (Hansen & Hansen 2004a: 12-16).

Budgetter ligger til grund for den officielle amerikanske fattigdomsgrænse, ligesom de bruges i Norge og Sverige, ikke som egentlige grænser, men som udgangspunkt for fastsættelse af størrelsen af forskellige former for økonomisk hjælp, herunder kontanthjælp (Hansen & Hansen 2004a: 12-13).

Et eksempel på et budget, udarbejdet til forbrugerstyrelsen, fremgår af *tabel B5.1*. Budgettet er ikke direkte udarbejdet til brug i en fattigdomsanalyse.

Tabel B5.1. Eksempel på et budget over et rimeligt forbrug. Udgifter pr. måned. 2001

	Par, begge 30-49 år	Par, begge 30-49 år, barn 3-6 år
	--- kr. ---	--- kr. ---
Mad- og drikkevarer	4.024	4.697
Beklædning	1.125	1.552
Sundhed og hygiejne	1.057	1.146
Spædbørnsudstyr	0	0
Leg og fritid	3.178	3.444
Transport	4.380	4.397
Dagligvarer	301	396
Varige forbrugsgoder	862	1.091
Daginstitution	0	1.212
I alt pr. måned	14.927	17.935

Kilde: Hansen 2002: 10

Kritikken mod brugen af budgetter går blandt andet på, at det ikke er let at udvikle og vedligeholde modellen bag udregningen af et budget (Det Økonomiske Råd 2006: 164-165, Hansen 1989: 89). Trægheden ved udviklingen og vedligeholdelsen kan derfor medføre, at man bruger utidssvarende budgetter i sine opgørelser.

Samtidig rejser brugen af budgetter en diskussion af, hvad som skal indgå i budgettet, hvordan det skal indgå, og hvem som skal beslutte det. Det har således i praksis vist sig svært at blive enig om en fælles standard, hvilket har svækket brugbarheden af budgetterne. Som udgangspunkt for at løse denne uenighed, bruges eksperter eller borgerne selv til at fastsætte budgetterne (Hansen 1989: 97-107). Andre igen fremhæver, at det er en politisk opgave (Hansen & Hansen 2004a: 31).

Samtidig påpeges det, at budgetter er beregninger over forskellige forestillede familietyper, og dermed bygger på generaliseringer og antagelser (Hansen 1989: 21). Konsekvensen er, at en række grupper eller personer vil kunne falde igennem eventuelle opgørelser og dermed uberettiget falde uden for kategorien af fattige, eksempelvis handicappede, ældre og andre med særlige udgifter, som kan være svære at standardisere. Budgetterne tager således ikke højde for, at disse gruppers situation automatisk ligger beslag på en række af deres økonomiske midler.

Kritikken fremhæver også problemer ved selve opgørelserne, når de alene foretages på baggrund af oplysninger om en persons samlede indkomst. I disse tilfælde tager analysen ikke højde for en persons faktiske økonomiske situation og evne til at administrere sin økonomi, for eksempel graden af naturalieøkonomi, uformel økonomi, graden af frynsegoder og sort økonomi. Det kan derfor være nødvendigt at supplere det generaliserede budget med en analyse af, hvordan folk faktisk administrerer deres økonomi, for eksempel ved at se på de afsavn en person eller familie har af økonomiske grunde (Hansen 1989: 166-167).

Traditionen med at bruge budgetter er således præget af uenighed om, hvad der skal indgå i et budget og hvad udgangspunktet skal være. Samtidig rettes en kritik om, at budgetter er beregninger over generaliserede familietyper. Analyser ud fra budgetterne afdækker således ikke folks faktisk dagligdag, og dermed hvilke afsavn en familie eller person faktisk lider på grund af deres økonomiske forhold. I det følgende præsenteres den tredje tradition, som netop går tættere på de faktiske afsavn.

5.1.3 Afsavn som definition på fattigdom

Ved afsavn forstås de goder og aktiviteter, for eksempel fjernsyn, varm mad og biografbilletter, som en person må fravælge på grund af knappe økonomiske ressourcer. Litteraturanalysen har ikke afdækket nogen præcedens for niveauet for, hvor mange afsavn en person eller familie skal lide, førend den kan karakteriseres som fattig (Larsen 2004: 86-113, Hansen & Hansen 2004: 36-46). I de tilfælde afsavn bruges til at analysere fattigdom, foretages der alene en beskrivelse af de afsavn befolkningen har (ofte opdelt på indkomstintervaller). Et eksempel på dette vises i tabel B5.2.

Tabel B5.2. Enlige med forskellige samlede årsindkomster fordelt efter antal afsavnsområder. 2000.

Årsindkomster	Antal afsavnsområder					I alt
	0	1	2	3	4	
	--- pct. ---					
Under 100.000 kr.	50,0	14,0	11,0	13,0	12,0	100,0
100-199.000 kr.	54,0	12,0	12,0	12,0	10,0	100,0
200-299.000 kr.	70,0	9,0	8,0	7,0	6,0	100,0
300-399.000 kr.	84,0	11,0	2,0	1,0	3,0	100,0
400.000 kr. +	88,0	6,0	5,0	-	1,0	100,0
Ved ikke	78,0	10,0	5,0	5,0	3,0	100,0
Alle	63,0	11,0	9,0	9,0	8,0	100,0

Kilde: Hansen & Hansen 2002.

Fattigdomsdefinitioner som tager udgangspunkt i afsavn kritiseres på samme måde som budgetterne for at være vanskelige og omfattende at udarbejde. Argumentet er igen, at modellen kan give utidssvarende analyser.

Mere lavpraktisk påpeger kritikere, at det er vanskeligt overhovedet at gennemføre en analyse af afsavn. For eksempel er det svært at skelne mellem behov og ønsker, idet forskellige personer har forskellige behov - ældre kan for eksempel have et andet behov for medicin end unge. Samtidig kan der være andre forhold end økonomiske, som har gjort det umuligt at indfri et behov. Sygdom kan for eksempel have været årsagen til, at man har fravalgt at tage på ferie. Det kan også være, at personlig smag er årsagen til, at en given gode er blevet fravalgt (Hansen 1989: 19, 21, 99, Hansen & Hansen 2004a: 36-37).

5.2.4. Tre traditioner, ingen generel accepteret tilgang

Sammenfattende kan vi således identificere tre overordnede traditioner for at definere fattigdom og for hvordan en fattigdomsgrænse skal udarbejdes. For det første de definitioner, som tager udgangspunkt i økonomiske størrelser (oftest 50 pct. af medianindkomsten). For det andet de definitioner, som tager udgangspunkt i budgetter for forskellige familietyper. Og sidst definitioner, som tager udgangspunkt i de konkrete afsavn en person eller familie lider af økonomiske grunde. Traditionerne fungerer i dag side om side.

Traditionerne er dels konkurrerende dels supplerende, idet de både argumenterer mod hinanden og samtidig tilbyder forskellige perspektiver på problemstillingen. Yderligere er der ingen generel videnskabelig tilslutning til en bestemt tilgang. Det er således, med baggrund i

den videnskabelige debat, ikke muligt at fremhæve et perspektiv frem for andre. I de senere år ses der da også hyppigere en kombination af perspektiver frem for udvælgelsen af et enkelt (se for eksempel Bonke & Munk 2002, Larsen 2004, Hansen & Hansen 2002).

Det synes dog umiddelbart klart, at de definitioner, som tager udgangspunkt i økonomiske størrelser fungerer som indikatorer, mens definitioner, som tager udgangspunkt i budgetter eller afsavn, mere konkret tager stilling til, hvad der skal til, før en person eller en familie kan betragtes som fattig. Således indebærer fattigdomsdefinitioner, som bygger på afsavn, at der tages stilling til hvilke faktiske afsavn en person eller en familie skal lide, før denne kan karakteriseres som fattig. På samme måde indebærer brugen af budgetter, at der tages stilling til, hvilke konkrete beløbsstørrelser en person eller en familie mindst skal have til for eksempel tøj og mad.

Det synes også klart, at fattigdomsdefinitioner og fattigdomsgrænser, som tager udgangspunkt i budgetter eller afsavn, er mere komplicerede at udarbejde end definitioner, som tager udgangspunkt i økonomiske størrelser.

5.2 ADMINISTRATIVE GRÆNSER

Der findes også en række administrative og dermed implicite fattigdomsgrænser.

5.2.1 Gæld til det offentlige

I bekendtgørelsen om inddrivelse af gæld til det offentlige findes regler, som kan opfattes som en implicit fattigdomsgrænse. I bekendtgørelsen er der således fastsat regler for, hvor stort afdraget ved indbetaling af gæld til offentlige må være, så personen eller familien stadig har et rimeligt rådighedsbeløb tilbage. Der står således i § 5 stk. 3:

”Når afdragsordningen er fastsat efter stk. 1, anses skyldneren normalt for at have overladt et rimeligt rådighedsbeløb til sig og sin familie.”

Det er SKAT, under Skatteministeriet, som står for inddrivelsen af gæld til det offentlige. Størrelsen på det årlige afdrag beregnes med udgangspunkt i *tabel B5.3*.

Tabel B5.3. Tabel til fastsættelse af beløb til afdragsordninger

Ikke forsørgerpligt overfor børn		Forsørgerpligt overfor børn	
--- pct. ---	Nettoindkomstinterval per år		--- pct. ---
5	85.000	105.999	0
6	106.000	111.999	4
7	112.000	117.999	4
8	118.000	123.999	4
9	124.000	129.999	4
10	130.000	135.999	5
11	136.000	141.999	6
12	142.000	147.999	7
13	148.000	153.999	8
14	154.000	159.999	9
15	160.000	165.999	10
16	166.000	171.999	11
17	172.000	177.999	12
18	178.000	183.999	13
19	184.000	189.999	14
20	190.000	195.999	15
21	196.000	201.999	16
22	202.000	207.999	17
23	208.000	213.999	18
24	214.000	219.999	19
25	220.000	225.999	20
26	226.000	231.999	21
27	232.000	237.999	22
28	238.000	243.999	23
29	244.000	249.999	24
30	250.000	255.999	25
30	256.000	261.999	26
30	262.000	267.999	28
30	268.000	273.999	29
30	274.000	+	30

Note: Den årlige nettoindkomst opgøres som den årlige bruttoindkomst inklusiv positivkapitalindkomst, fratrukket arbejdsmarkedsbidrag, visse pensionsindbetalinger, SP-bidrag, ATP og skat.

Kilde: Bekendtgørelse om inddrivelse af gæld til det offentlige.

Som det fremgår af tabellen stiger den andel, som afdraget må udgøre, med størrelsen af nettoindkomsten. Dette medfører dog ikke, at rådighedsbeløbet er det samme for alle indkomststørrelser. Faktisk stiger rådighedsbeløbet med størrelsen af indkomsten. Det mindste rådighedsbeløb er på cirka 80.000 kr. om året for en person uden forsørgerpligt. Ved forsørgerpligt er det mindste rådighedsbeløb på godt 105.000 kr. om året.

5.2.2 Vejledende rådighedsbeløb ved økonomiske vurderinger

Et andet forhold som kan betragtes som en implicit fattigdomsgrænse findes i den række af sager, hvor der skal foretages en økonomisk vurdering af en borger, førend det kan afgøres, om en person er berettiget til støtte. I disse sager beregnes et såkaldt rådighedsbeløb ved at trække en persons faste udgifter fra indtægterne. Er rådighedsbeløbet under en vis størrelse, kan der gives hel eller delvis økonomisk støtte - også alt afhængig af individuelle forhold, som også indgår i vurderingen. Eksempler på sådanne vejledende rådighedsbeløb for Socialforvaltningen i Københavns Kommune fremgår af *tabel B5.4*.

Tabel B5.4 Vejledende rådighedsbeløb for 2007

	Enlige	Gifte/Samlevende
1. Ved ansøgninger om enkeltydelser og sygebehandling efter Aktivlovens kapitel 10 og Integrationslovens §§ 35 – 39. Gælder bl.a. for nye førtidspensionister (efter 1. januar 2003).	3.265 kr.	2.591 kr.
2. Ved ansøgninger om personligt tillæg til gamle førtidspensionister efter Førtidspensionslovens § 17 (før 1. januar 2003).	4.650 kr.	7.650 kr.

Kilde: Socialforvaltningen, Københavns Kommune

BILAG 6. BAG OM FATTIGDOMSGRÆNSEN

Formålet med dette bilag er at uddybe, hvordan vi har konstrueret den københavnske fattigdomsgrænse. Fattigdomsgrænsen bygger på det, man kan kalde ”budgetmetoden”. Det indebærer, at der fastlægges et budget for en person eller families minimale livsførelse. Personer eller familier, hvis budget således er mindre end dette ”skræbete budget” kan således betegnes fattige.

I det følgende gennemgår vi den mere tekniske del af udviklingen af et budget for en minimal livsførelse, herunder hvordan vi er kommet frem til de forskellige beløbstørrelser. Derefter analyserer vi fattigdomsgrænsens ”robusthed”, dvs. vi ser nærmere på om den udviklede fattigdomsgrænse er et godt mål for fattigdom. Sidst i bilag 6 illustrerer vi, hvad der sker med andelen af fattige, når vi medtager studerende og værdien af bolig.

6.1 UDVIKLING AF ET BUDGET FOR EN MINIMAL LIVSFØRELSE

At bruge et budget som fattigdomsdefinition betyder, at der udpeges en række forbrugsgoder, som det antages, at en person eller familie skal have adgang til for ikke være fattig. Herefter bestemmes, hvad forbrugsgoderne koster, og tilsammen giver priserne et budget, der kan bruges som fattigdomsgrænse.

En sådan øvelse er imidlertid meget vanskelig, for hvilke forbrugsgoder bør en person eller familie have, for ikke at være fattig? Og herefter: hvad er prisen for den givne gode?

I forskningen er der store forskelle på hvilke præmisser, der ligger grund for konstruktionen af et budget. Således tager nogle budgetter udgangspunkt i en almindelig eller gennemsnitlig levestandard, mens andre udgaver baserer sig på den mindst acceptable levestandard (Hansen & Hansen 2004a: 12-16). I denne rapport tages der udgangspunkt i den mindst acceptable levestandard, idet hensigten er at sætte fokus på de borgere, der har det økonomisk sværest i København.

6.1.1 Forudsætningerne bag budgetterne

At benytte budgetmetoden indebærer, at der ikke kun udarbejdes én men flere budgetter. Det skyldes selvfølgelig, at der er stor forskel på husstandene. Store familier skal således have større budgetter end små familier, ligesom budgettet bør variere i forhold til de voksnes tilknytning til arbejdsmarkedet. Er man således pensionist, er det for eksempel ikke nødvendigt at have råd til fagforening, A-kasse og efterlønsbidrag.

Der er altså forskel på budgetterne alt efter:

- Antallet af voksne i husstanden
- Antallet af børn i husstanden
- Tilknytningen til arbejdsmarkedet.

I forhold til sidstnævnte skelner vi mellem de personer, som har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet (førtidspensionister, alderspensionister og efterlønsmodtagere) og de personer som er eller som ”burde være” på arbejdsmarkedet (lønmodtagere, dagpengemodtagere, kontanthjælpsmodtagere mv.)

Selvom budgetterne er forskellige, har vi fastlagt en række fælles forudsætninger for alle budgetter. Disse indebærer, at:

- Livsførelsen skal være minimal – der vælges altid det billigste alternativ.
- Alle i familien har et normalt helbred, og der skal derfor ikke være plads til ekstra ordinære udgifter til medicin og udstyr i budgettet.
- Familien skal inden for rammen af budgettet kunne bo i en minimal bolig og skal kunne have minimale udgifter til el, varmt vand og varme.
- Familien skal udover disse faste udgifter have et minimalt rådighedsbeløb til den daglige livsførelse. Det vil sige til mad, drikke, beklædning og andre dagligvarer.

Derudover er der en række specifikke budgetposter, som gælder for alle budgetter. Disse er medtaget, idet de skønnes at være aktiviteter og goder, man skal have adgang til for at kunne have en rimelig, men dog minimal livsførelse. Disse er:

- Familien skal have råd til at betale licens til radio og TV, så man har muligheden for at orienterer sig om samfundsforhold.
- Familien skal kunne tegne en familieforsikring, for at kunne forsikre sig mod ekstraordinære udgifter i forbindelse med indbrud og lignende.
- Alle familiens medlemmer skal have råd til at gå til tandlæge to gange årligt, for at opretholde en basal sundhedstilstand

For personer, der er eller ”burde være” på arbejdsmarkedet er det en forudsætning, at:

- Det skal være muligt at have eventuelle børn i daginstitution.
- Alle voksne medlemmer af familien skal kunne være medlem af en fagforening, arbejdsløshedskasse og betale til efterløn inden for budgettets rammer.
- Det skal være muligt for voksne medlemmer af familien at transportere sig til og fra arbejde med offentlige transportmidler. Det forudsættes, at jobbet er beliggende i Københavns Kommune.

For personer, der har trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet (førtidspensionister, efterlønnere og alderspensionister) er det en forudsætning, at:

- Der ikke skal være plads til transportudgifter til og fra arbejde, til fagforening, arbejdsløshedskasse og efterlønsbidrag i budgettet.
- Budgettet ikke efterlader økonomi til institutionsudgifter til eventuelle børn. Børn i disse familier antages at blive passet i hjemmet. Institutionsudgifter medtages dog i budgettet, hvis det kun er den ene person, som er pensionist eller efterløkker.

Som det fremgår, er der med disse standardbudgetter udvalgt en række aktiviteter og goder, som anses for nødvendige i forhold til at kunne føre en minimal livsførelse. Det betyder samtidig, at en række goder, som i samfundet ellers betragtes som ”almindelige” er sorteret fra. Budgettet efterlader for eksempel ikke mulighed for at spare op. Der er heller ikke budgetteret med ferier, fødselsdage, fritidsinteresser, hobbyer og lignende.

De totale budgetter for alle familietyper er at finde sidst i bilaget i *tabel B6.3, B6.4 og B6.5*.

6.1.2 Definitionen af en familie

Årsagen til, at vi tager hensyn til husstandens størrelse er, at budgettet selvfølgelig skal være større, desto flere personer, der er i husstanden. Samtidig er der i beregningerne af budgetterne taget hensyn til, at familier kan have stordriftsfordele. For eksempel kan man i en familie på to eller flere dele udgifterne til licens og forsikring.

I forhold til at definere en familie, har vi taget udgangspunktet i Danmarks Statistiks definitionen af en familie (såkaldte C-familier). Her defineres én eller to voksne, som bor i samme husstand, som en familie. Børn defineres som personer i husstanden, hvis de er under 18 år. Der henvises til Danmarks Statistik for en nærmere beskrivelse af definitionen.

Definitionen indebærer, at en familie kun kan bestå af to generationer. Der tages med andre ord ikke hensyn til andre familieformer, hvor for eksempel bedsteforældrene også indgår i husstanden og eventuelt i husstandens økonomi. Sådanne familieformer kan man have en formodning om primært kendetegner ikke-etnisk danske familier, hvilket også bekræftes af vores opgørelser *jf. tabel B6.1*.

Tabel B6.1. Andelen af personer som bor i en husstand med 1, 2, 3, 4 eller flere familier – udvalgte oprindelseslande. 2005.

Antal familier i husstanden	Afrika	Asien	Danmark	Syd og Mellemamerika	Vesten
	--- pct. ---				
1	69,0	69,0	89,0	78,0	82,0
2	20,0	20,0	8,0	16,0	12,0
3	8,0	8,0	2,0	5,0	4,0
4	2,0	3,0	< 1,0	1,0	1,0
> 4	1,0	1,0	< 1,0	< 1,0	1,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Note: I opgørelsen indgår alene personer som i 2005 er registreret som fuldt skattepligtige.

Kilde: Danmarks Statistik, Statistikbanken

Det er selvfølgelig ikke sikkert, at man deler økonomi, selvom man bor i samme husstand. Ligesom det også kan tænkes, at folk, som slet ikke bor i samme husstand, kan bidrage væsentligt til hinandens økonomi.

Med udgangspunkt i alle de ovennævnte forudsætninger har vi udviklet nogle budgetter for en minimal eller ”skrabet” livsførelse. Dette betyder, at vi i fastsættelsen af priser for de enkelte budgetposter, har søgt at identificere det mindst acceptable niveau og den tilsvarende pris for dette niveau. Baggrunden for selve prisfastsættelsen af de enkelte budgetposter gennemgås i følgende afsnit.

6.1.3 Baggrunden for prisfastsættelsen af de enkelte budgetposter

I det følgende gennemgås baggrunden for, hvordan vi har sat priser på de enkelte budgetposter.

Øvelsen har overordnet bestået i at finde det billigste alternativ indenfor hver budgetpost for at leve op til forudsætningen om, at livsførelsen skal være minimal. Øvelsen har dog været meget vanskelig, da der generelt ikke findes mindstestandarder eller mindsteudgifter i lovgivningen eller andre steder, som kan guide prisfastsættelsen i budgettet.

Rent praktisk har det også være vanskeligt at finde frem til de faktiske priser på budgetposterne. Vanskelighederne knytter sig især til de priser, der ligger før 2007. Vores udgangspunkt har været at få en så reel beskrivelse af leveomkostningerne i de enkelte år som muligt. Det har dog ikke i alle tilfælde været muligt, hvorfor vi på enkelte poster har været nødsaget til at tilbageskrive 2007-priserne. Det fremgår af de enkelte budgetposter, hvor en sådan tilbageskrivning er foretaget.

For enkelte af budgetposterne har det derudover været vanskelig at fremskaffe præcise 2007-priser, ligesom nogle opgørelser ville kræve omfattende og komplekse beregninger. I sådanne

tilfælde, har vi benyttet os af estimater, og i det omfang det har været muligt lænet os op af andre undersøgelser.

Bolig og boligudgifter

Priserne til bolig baserer sig primært på principperne for tildeling af boligsikring, jf. Lov om individuel boligstøtte.

Vi har beregnet den situation, hvor man skal betale mindst i egenbetaling, men samtidig kan få den maksimale støtte. Men udover hvad man kunne kalde grundudgifterne til en bolig, har vi også inkluderet udgifter til varm, el og vand. Også dette har vi gjort med udgangspunkt i boligsikringen.

Når boligsikringen i praksis skal beregnes, forekommer det nemlig nogle gange, at udgifterne til varme, varmt vand og el er en del af huslejen. Er dette tilfældet bør udgifterne til disse poster trækkes fra boligudgiften, førend den reelle husleje kan bestemmes. I forbindelse med opgørelsen af boligsikringen gøres dette ved, at der fradrages et årligt beløb pr. kvadratmeter til disse tre poster. Disse beløb er i 2007 på 48,75 kr. til el, 64,75 kr. til varme og 20,50 kr. til varmt vand pr. kvadratmeter om året. Det forudsættes således, at man skal kunne betale udgifter til el, varmt vand og varme i nævnte størrelsesorden ud af sin egen lomme.

Vi har altså valgt at tage udgangspunkt i disse satser ved fastsættelsen af budgetposterne varme, vand og el. For at estimere priserne for før 2007, er disse blevet tilbageskrevet med udgangspunkt i det EU-harmoniserede forbrugerprisindeks, hvor prisudviklingen på varme, vand og el og mange andre forskellige varegrupper opgøres.

Spørgsmålet er herefter hvor mange boligkvadratmeter, som opgørelsen skal basere sig på. Hvad bør med andre ord være mindstestandarden på størrelsen af en bolig? I lovgivningen findes der ingen minimumsstandarder med hensyn til størrelsen af en bolig.

Socialministeriet har dog udgivet en rapport, hvor boligforholdene for særligt udsatte evalueres. Rapporten anbefaler, at en bolig til én person bør have en størrelse på mindst 30 m² (brutto) og, at boligen bør netto indeholde:

- Et lille areal/vindfang på ca. 2 m²
- Et opholdsrum på ca. 12 m²
- Et lille køkken på ca. 3 m²
- Et soverum på ca. 6 m²
- Et badeværelse på ca. 3 m²

(Socialministeriet 2006: 22)

Mod dette kan indvendes, at særlige grupper kan have særlige behov og dermed kan kræve et større areal eller en mere særlig bolig end andre.

Af en rapport fra Statens Byggeforskningsinstitut og Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut om det danske boligmarked fra 2001 undersøger man blandt andet, hvor stor en del at husstandene, der bor i, hvad man kan kalde for ”overbefolkede” boliger, dvs. har en meget lille boligareal. I undersøgelsen definerer man ”overbefolkede” boliger som:

”...karakteriseret ved, at boligarealet er mindre end 25 m² plus ti m² per person, der bor i boligen, dvs. mindre end 35 m² for en enlig og 45 m² for par uden børn.” (Statens Byggeforskningsinstitut & Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut 2001: 36).

Der er ikke langt mellem den anbefalede størrelse i Socialministeriets rapport og Statens Byggeforskningsinstituts grænse for overbefolkede boliger. Sidstnævnte omfatter dog boliger, som ikke er rettet mod en særlig målgruppe, og er desuden nemmere at anvende, da der tages højde for forskellige familiestørrelser. Vi har derfor valgt at tage udgangspunkt i, at en bolig skal være 35 m² for en enkeltperson, plus 10 m² pr. ekstra beboer.

Licens

Vi har valgt at inkludere TV- og radiolicens i budgettet, ud fra den begrundelse, at borgerne skal kunne have adgang til informationer om samfundet i almindelighed og i særdeleshed i forbindelse med katastrofer og krig. Valget er i overensstemmelse med pantefogedens praksis, hvor det ikke er legalt at pante fjernsyn og radio, eller hvor dyre apparater erstattes med billigere, af samme årsag.

Vi har altså valgt at tage udgangspunkt i, at man både skal kunne betale radio- og TV-licens (fra 2007 medielicens). Licensoplysningerne for både radio og TV fra de forskellige år, er blevet oplyst af Danmarks Radio (Danmarks Radio 2007). Før 2007 er der taget udgangspunkt i licensen for et sort-hvidt fjernsyn.

Forsikring

Forsikring er medtaget på budgettet, idet det anses som vigtigt at have råd til at forsikre sig mod ekstraordinære udgifter i forbindelse med indbrud, brand eller anden ulykke.

Selve priserne på forsikringer bygger på oplysninger fra de forsikringsselskaber, som tilbyder en familieforsikring, det vil sige en indbo-, ansvars- og retshjælpsforsikring.

Vi har alene indsamlet oplysninger fra de forsikringsselskaber, som er almene, og som således ikke bygger på medlemskab af særlige grupper. For alle forsikringsselskaber har vi fået oplyst den billigste forsikring i 2007, når man er bosiddende i Københavns Kommune. Alle eksempler er valgt med laveste selvrisiko og laveste forsikringssum, og der er ikke valgt nogen tillægsforsikringer eller andre ekstraydelser. Den pris der er lagt til grund for budgettet er gennemsnittet af de billigste forsikringer, da der er store forskelle mellem de københavnske bydele.

Da forsikringsselskaberne ikke har kunnet oplyse priserne på forsikringer fra årene før 2007, er 2007-prisen blevet tilbageskrevet med udgangspunkt i det EU-harmoniserede forbrugerprisindeks, hvor prisudviklingen på forskellige varegrupper, herunder forsikringer, opgøres.

Telefon

Budgettet tager udgangspunkt i, at der skal være råd til at have en telefon. Det begrundes i, at borgeren skal være i stand til at opretholde den helt basale kommunikation til omverden, herunder til familie og venner.

Udgifterne til telefon for de enkelte år bygger på oplysninger fra Telestyrelsens årbøger (IT- og Telestyrelsen 1996-2007). I disse har Telestyrelsen opgjort udgifterne ved forskellige abonnementstyper og efter forbrug.

I forhold til budgettet, har vi til enhver tid valgt det billigste teleselskab. Fra 1995 til og med 1999 har vi taget udgangspunkt i et fastnetsabonnement og i det af Telestyrelsens eksempler, som indeholder det mindste forbrug, som er på 30 minutter om måneden. Fra 2000 til og med 2007 har vi taget udgangspunkt i et mobilabonnement og i Telestyrelsens eksempel med det mindste forbrug, som er på 60 minutter om måneden. Det er forudsat, at man ikke samtidig har en fastnetstelefon.

Baggrunden for ændringen af telefontype fra år 2000 er, at telestyrelsens opgørelser over fastnets- og mobilabonnementer viser, at antallet af mobilabonnementer overstiger antallet af fastnetsabonnementer i 2000.

At der samtidig sker et skifte i mindsteforbruget fra 30 til 60 minutter anser vi, som en rimelig forudsætning at bygge ind i budgettet, idet det må antages, at forbrugsmønstret ændrer karakter med fremkomsten af mobiltelefoni og tilhørende muligheder for f.eks. SMS og MMS.

Det har ikke været muligt at finde statistik over befolkningens faktiske telefonforbrug opgjort i minutter. Telestyrelsen registrerer alene antallet af opkald og lignende. Vi har dog vurderet, at Telestyrelsen næppe opstiller et tænkt eksempel uden, at dette har en eller anden relation til folks faktiske forbrug. Ellers vil eksemplet ikke kunne tjene som guideline ved valget af telefonselskab, hvilet netop er formålet med teleårbøgerne. Vi har derfor vurderet det som rimeligt at tage udgangspunkt i Telestyrelsens eksempel med mindsteforbrug i vores budget.

Faglige kontingenter

Faglige kontingenter dækker både over budgetposterne: fagforeningskontingent, A-kassebidrag og efterlønsbidrag.

Set i lyset af, at der er et fald i antallet af personer, som er medlem af en fagforening, kan man selvfølgelig stille spørgsmålstegn ved det rimelige i at stille krav om, at alle skal have råd til at betale fagforeningskontingent. Når vi har valgt, at det skal være muligt at være medlem af en fagforening, hænger det sammen med, at vi stadig anser medlemskab af en fagforening, som hovedkutyren på arbejdsmarkedet, men også, at vi set det som en slags forsikringsordning, hvor borgerens interesser bliver varetaget ved lønforhandling eller hvis der for eksempel opstår problemer i ansættelsen.

Medlemskab af en A-kasse anses på samme måde som en forsikringsordning, hvor borgeren forsikres i tilfælde af arbejdsløshed.

Endelig er efterlønsbidrag medtaget, idet der skal være mulighed for en tidligere tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, hvis der er behov herfor.

Oplysningerne om priserne på henholdsvis fagforeningskontingent, A-kassebidrag og efterlønsbidrag er indsamlet via fagforeningen 3F. Vi har valgt at tage udgangspunkt i 3F's priser, idet 3F er den største fagforening i Danmark og særligt dækker lavtlønsområdet.

De oplyste priser er 2007-priser angivet i bruttotal. Priserne er derfor først og fremmest tilbageskrevet med udgangspunkt i den gennemsnitlige pris- og lønudvikling. Dernæst har vi, idet faglige kontingenter er fradragsberettigede, trukket skatten fra, så det beløb der er tilbage, alene er det, som person skal betale efter skat. Ved disse beregninger har vi taget udgangspunkt i skatteprocenten for en person der er bosiddende i Københavns Kommune og betaler mellemskat.

Transport til og fra arbejde

For at kunne have et arbejde, skal der være råd til at kunne transportere sig til og fra arbejde. Vi forudsætter som tidligere nævnt, at jobbet ligger i Københavns Kommune, og derfor tager vi udgangspunkt i prisen for et 2-zoners månedskort, som vurderes at være tilstrækkeligt til at kunne bevæge sig rundt i Københavns Kommune.

Prisen for et 2-zoners månedskort gennem de sidste 10 år har vi fået oplyst af Trafikselskabet MOVIA (MOVIA 2007). Transportudgifterne bygger således på de faktiske priser.

Tandlæge

Tandlægeudgifter er medtaget i budgettet, idet vi anser det at frekventere en tandlæge som en del af opretholdelsen af den basale sundhedstilstand. Derfor bør borgerne have råd til jævnlige ture til tandlæge.

Spørgsmålet er derfor, hvor ofte man normalt bør indgå i en tandlægebehandling, og hvad en normal tandlægebehandling består i. Forudsætningen bag budgetterne er, at man har et normalt godt helbred. Ud fra denne forudsætning oplyser Tandlæge Foreningen, at man bør gå til tandlæge to gange årligt. Den basale behandling bør endvidere bestå af regelmæssige diagnostiske undersøgelser, tandrensning og røntgenbilleder.

Priserne, som er oplyst af Tandlæge Foreningen, bygger alene på de udgifter, som patienten selv skal betale, jf. de såkaldte honorartabeller. Da vi alene har kunnet få oplyst de faktiske listepreiser for år 2007, har vi tilbageskrevet priserne. Omregningen er sket med udgangspunkt i opgørelsen af prisudviklingen af tandlægebehandlinger i det EU-harmoniserede forbrugerprisindeks. (Tandlægeforeningen 2007)

Institutioner

En person eller families institutionsudgifter til børn, afhænger dels af antallet af børn, dels af børnenes alder, dels af familiens bruttoindkomst. Grundbeløbet for en institutionsplads fremgår af Københavns Kommunes pladsanvisning. Tilskudsmulighederne fra Københavns kommune, som der begrundes i ovenstående kriterier, fremgår af Bekendtgørelse om kommunens tilskud til brug for dagtilbud til børn, forældres egenbetaling og tilskud til friplads m.v.

På baggrund af ovenstående priser og regler, har vi beregnet institutionsudgifterne for hver enkelte families situation og lagt denne beregning til de øvrige beløb i budgettet.

Rådighedsbeløb

Budgetternes rådighedsbeløb omfatter familiens udgifter til mad, drikke, beklædning, hygiejne og andre dagligvarer.

Ved fastsættelsen af priserne for rådighedsbeløbet har vi taget udgangspunkt i de standardbudgetter som Center for Alternativ Samfundsforskning har udarbejdet for forbrugerstyrelsen, det nuværende forbrugerråd, og som er at finde i publikationen ”Hvad koster det at leve? – standardbudget for familier” (Hansen 2002).

I rapporten er der både udarbejdet et budget for et almindeligt forbrug samt et budget, hvor der er taget udgangspunkt i discountpriser, og hvor forbruget er kortsigtet, det vil sige, hvor der alene indgår udgifter til det almindelige forbrug.

For at kunne leve op til forudsætningen om, at vores budgetter bygger på en minimal livsførelse, tager vi udgangspunkt i rapportens ’discountbudget’. Til brug for vores opgørelser har vi desuden set bort fra posterne leg og fritid, transport, og daginstitution, hvilket yderligere har minimeret rådighedsbeløbets størrelse. Med disse modifikationer mener vi, at forbrugerrådets ’discountbudget’ kan lægges til grund for vores budget for en minimal livsførelse.

Forbrugerrådets budgetter er udarbejdet for forskellige, men et begrænset antal familietyper. Opgørelsen dækker således ikke fuldstændigt vores behov, hvor vi har brug for alle tænkelige familietyper. På baggrund af de forskellige opgørelser har vi derfor beregnet os frem til leveomkostningerne for en enlig, et par og et barn (hos henholdsvis en enlig og et par).

Da budgetterne er udviklet i 2001 er rådighedsbeløbene blevet frem- og tilbageskrevet med udgangspunkt i det EU-harmoniserede forbrugerprisindeks. Omregningen er sket med udgangspunkt i opgørelsen af prisudviklingen i fødevarer og ikke-alkoholiske drikkevarer, beklædning og fodtøj, boligudstyr og husholdningstjenester samt sundhed.

6.2 FATTIGDOMSGRÆSENS ROBUSTHED

Om man kan sætte sin lid til analyserne af fattigdom afhænger blandt af, om fattigdomsgrænsen kan siges at være robust. Derfor tester vi i det følgende afsnit grænsen for flere centrale forhold.

Det er blandt andet interessant, hvor meget andelen af fattige rykker sig, hvis vi hæver eller sænker grænsen en smule. Det ville være meget uheldigt, hvis andelen af fattige ændrede sig meget ved selv små ændringer i fattigdomsgrænsen.

Vores opgørelser viser dog, at små udsving ikke rykker meget ved andelen af fattige. Ved en mindre ændring på 1.000 kr. om året, sker der et mindre udsving på 0,4 pct. point, *jf. tabel B6.2.*

Tabel B6.2. Andelen af fattige ved forskellige fattigdomsgrænser. 2005.

	Andel under fattigdomsgrænsen	Forskel
+ 10.000	20,6	+ 3,8
+ 5.000	18,6	+ 1,8
+ 1.000	17,2	+ 0,4
Fattigdomsgrænsen	16,8	
- 1.000	16,5	- 0,3
- 5.000	15,1	- 1,7
- 10.000	13,5	- 3,3

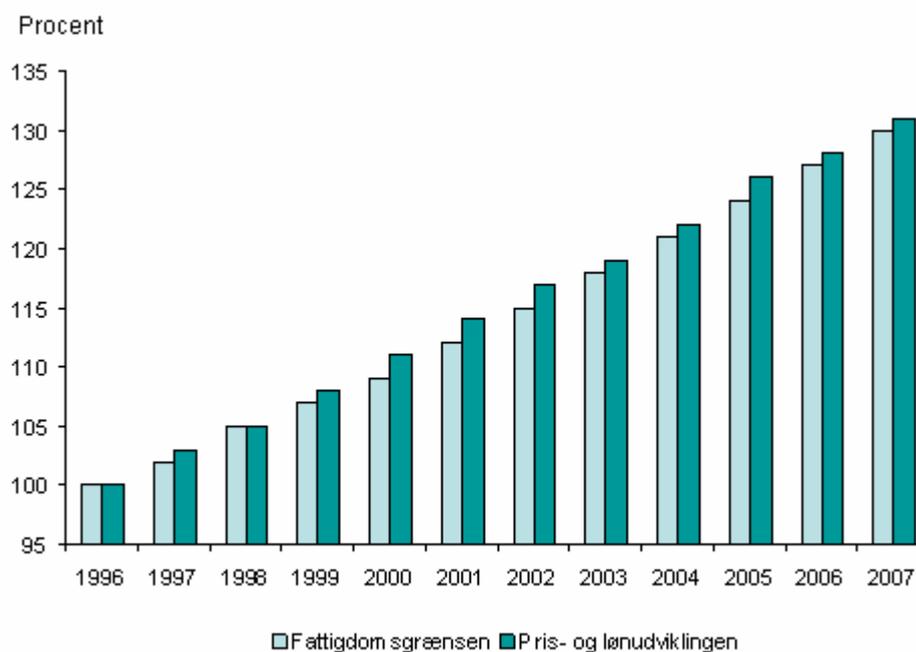
Kilde: Egne opgørelser på Danmarks Statistiks registre.

Også når vi sænker fattigdomsgrænsen med 1.000 kr. årligt, sker der alene små udsving. Vi skal således op i større ændringer på omkring 5.000 kr. om året, før andelen af fattige for alvor ændrer sig.

Et andet forhold som kan sætte lys på fattigdomsgrænsens anvendelighed er fattigdomsgrænsens udvikling i forhold til den almindelige pris- og lønudvikling. Det er selvfølgelig problematisk, hvis grænsen i sig selv fører til flere eller færre fattige, fordi dens udvikling adskiller sig væsentligt fra den generelle pris- og lønudvikling i samfundet.

Vores opgørelse viser, at udviklingen i fattigdomsgrænsen og den generelle løn- og prisstigning følger hinanden relativt tæt, *jf. figur B6.1.*

Figur B6.1. Pris- og lønudviklingen sammenholdt med udviklingen i fattigdomsgrænsen. Indeks.

Kilde: Danmarks Statistik.

Det synes således rimeligt at konkludere, at der ikke ligger noget indbygget i fattigdomsgrænsen, som gør, at denne i sig selv genererer flere fattige.

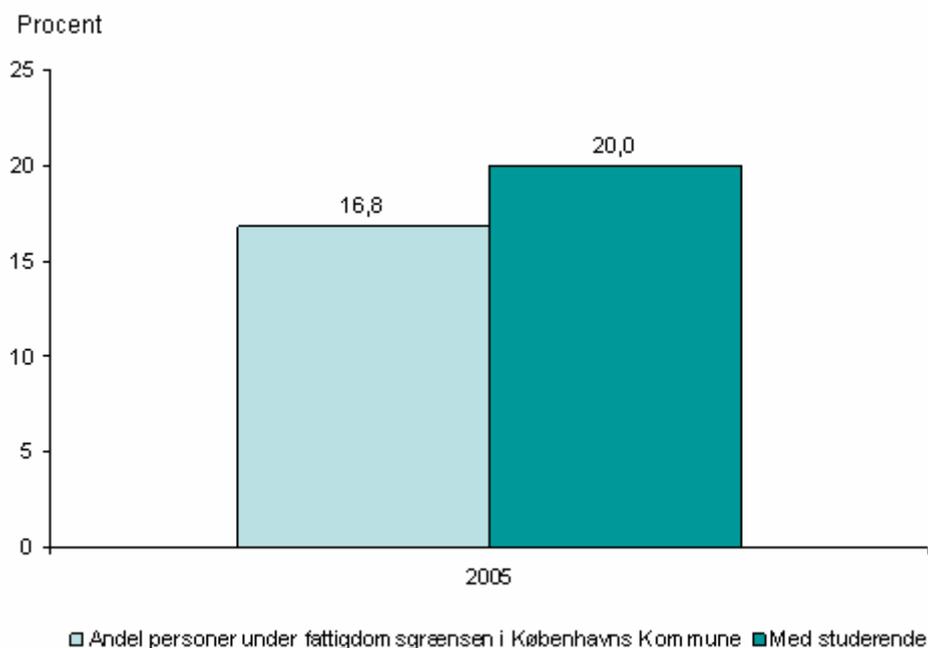
6.3 ALTERNATIVE OPGØRELSE AF ANDELEN AF FATTIGE UD FRA BUDGETTET

I kapitel 2 foretages analyserne af fattigdom uden uddannelsessøgende. Vi har heller ikke har taget værdien af folks bolig med i opgørelsen. Men kan være uenige i disse valg, hvorfor vi her viser alternative opgørelser over antallet af fattige.

6.3.1 Studerende med i opgørelsen

At vi ikke har taget de studerende med i rapportens opgørelser skyldes, at det må forventes, at de studerendes økonomiske situation er midlertidig, da de efter endt uddannelse vil få et job. Inkluderer de studerende i opgørelsen af fattige, stiger andelen af fattige med op mod 3 pct. Udviklingen i antallet af fattige forbliver dog den samme, *jf. figur B6.2.*

Figur B6.2. Andelen af fattige med og uden studerende. 2005.

Kilde: Egne opgørelser på Danmarks Statistiks registre.

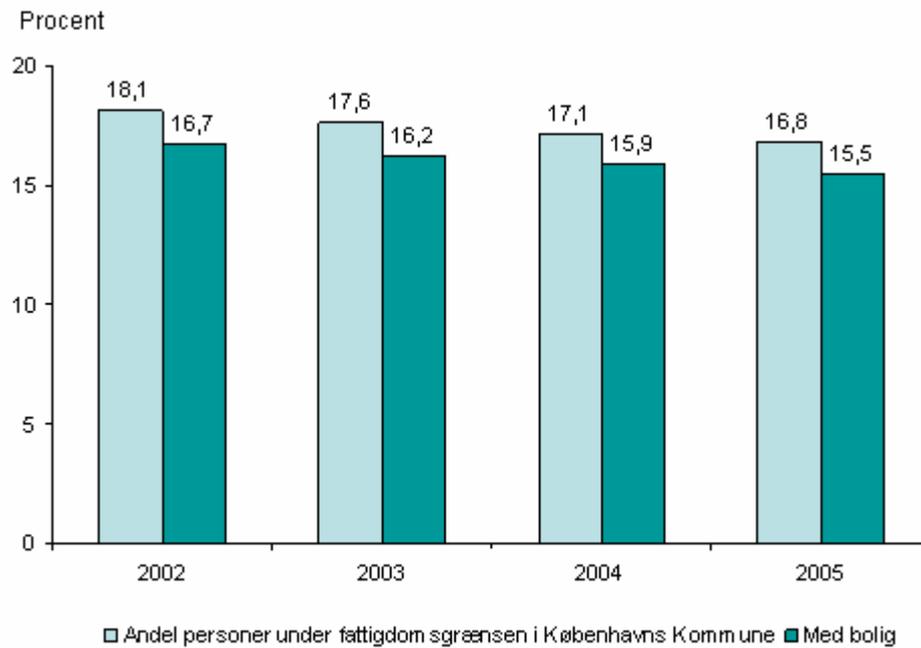
6.3.2 Bolig med i opgørelsen

Der er generelt ikke enighed om, hvorvidt og hvordan værdien af folks ejendomme skal indgå i den disponible indkomst. Danmarks Statistik beregner den såkaldte lejeværdi af folks bolig, men har alene foretaget beregninger fra 2002. Danmarks Statistik beregner lejeværdien som henholdsvis 4 pct. af kontantværdien af parcelhuse og ejerlejligheder og 5 pct. af kontantværdien af sommerhuse. Over for dette står Det Økonomiske Råd, som anbefaler, at man bruger renten på udestående realkredit obligationer for det aktuelle år. I 2000 var denne rente cirka 6 pct. (Jørgensen 2001: 2-3). I perioden før 2001 beregnede SKAT lejeværdien. Fra 1994 blev lejeværdien af SKAT således beregnet som 2 pct. af kontantværdien, for folkepensionister dog kun 1 pct. For den del af boligværdien, som oversteg et grundbeløb, som i 1995 var på cirka 1,5 mio. kr., beregnede man lejeværdien som 6 pct. af kontantværdien.

Denne uenighed, og det faktum, at Danmarks Statistik i deres registre ikke har beregninger af lejeværdien for 2000 og 2001, er baggrunden for, at vi har opgjort antallet af fattige uden hensyn til, om man ejer en bolig. Det er selvfølgelig problematisk, idet en formue i bolig, kan have stor betydning for en families levestandard.

Inkluderer vi de beregninger, som Danmarks Statistik fra 2002 og frem er i besiddelse af, falder andelen af fattige med lidt over 1 pct. i de enkelte år, *jf. figur B6.3.*

Figur B6.3. Udviklingen i andelen af fattige med og uden bolig.

Kilde: Egne opgørelser på Danmarks Statistiks registre.

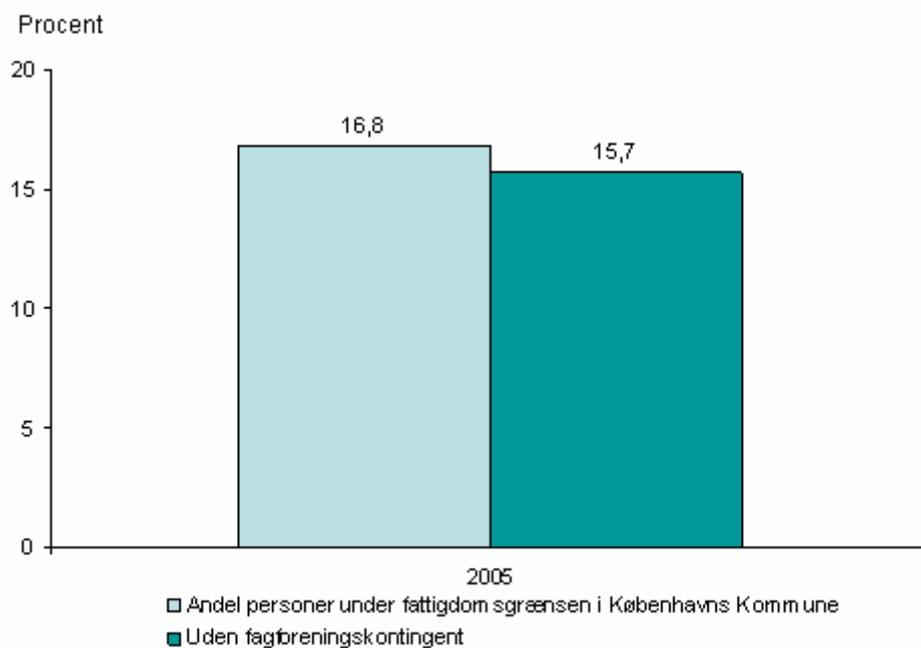
Som det fremgår, falder andelen af fattige stadig, når boligformuen regnes med.

Før 2000, som er baseret på SKAT's beregninger, er forskellen mellem opgørelsen af fattige med og uden boligformue på omkring 0,5 pct.

6.3.3 Uden fagforeninger

I opgørelsen af budgettet, har vi medtaget udgifter til fagforening. Rimeligheden i dette kan dog, som nævnt, diskuteres, idet flere og flere vælger fagforening fra. Foretager vi opgørelsen over andelen af fattige uden at inkludere udgifter til fagforeningskontingent, falder andelen af fattige over hele perioden med godt 1 pct. *jf. figur B6.4.*

Figur B6.4. Andelen af fattige med og uden fagforeningskontingent. 2005.

Kilde: Egne opgørelser på Danmarks Statistiks registre.

At vi fjerner udgifter til fagforeninger ændrer dog ikke ved, at andelen af fattige generelt falder over perioden.

Tabel B6.3. Totale årlige budgetbeløb for forskellige familietyper (uden institutionsudgifter).

Antal voksne	Antal børn	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	0	85.365	87.112	88.984	90.778	93.590	95.401	98.322	100.023	102.268	103.649	105.438	109.314
1	1	97.322	99.273	101.362	103.007	105.886	107.813	111.222	113.055	115.332	116.514	118.419	122.765
1	2	109.280	111.435	113.739	115.236	118.182	120.224	124.123	126.088	128.397	129.379	131.401	136.217
1	3	121.237	123.596	126.117	127.466	130.479	132.636	137.024	139.121	141.461	142.245	144.382	149.668
1	4	133.194	135.757	138.494	139.695	142.775	145.047	149.925	152.153	154.525	155.110	157.364	163.119
1	5	145.152	147.918	150.872	151.925	155.071	157.459	162.825	165.186	167.590	167.976	170.346	176.570
1	6	157.109	160.079	163.249	164.154	167.367	169.871	175.726	178.218	180.654	180.841	183.327	190.021
1	7	169.066	172.241	175.627	176.383	179.663	182.282	188.627	191.251	193.718	193.706	196.309	203.472
1	8	181.024	184.402	188.004	188.613	191.960	194.694	201.528	204.284	206.783	206.572	209.290	216.923
1	9	192.981	196.563	200.382	200.842	204.256	207.105	214.428	217.316	219.847	219.437	222.272	230.374
1	10	204.938	208.724	212.759	213.071	216.552	219.517	227.329	230.349	232.912	232.302	235.254	243.825
2	0	117.764	120.079	122.295	124.941	130.489	132.624	136.673	138.802	141.763	143.170	145.262	150.821
2	1	129.768	132.246	134.629	137.146	142.774	144.975	149.485	151.758	154.772	155.997	158.198	164.132
2	2	141.773	144.412	146.962	149.351	155.058	157.327	162.296	164.715	167.781	168.825	171.134	177.442
2	3	153.778	156.579	159.296	161.557	167.342	169.678	175.108	177.671	180.791	181.652	184.070	190.753
2	4	165.783	168.745	171.629	173.762	179.627	182.030	187.920	190.628	193.800	194.479	197.006	204.064
2	5	177.787	180.912	183.963	185.968	191.911	194.382	200.732	203.584	206.809	207.307	209.942	217.374
2	6	189.792	193.078	196.296	198.173	204.195	206.733	213.544	216.541	219.819	220.134	222.878	230.685
2	7	201.797	205.245	208.630	210.378	216.479	219.085	226.356	229.497	232.828	232.961	235.814	243.996
2	8	213.802	217.411	220.963	222.584	228.764	231.436	239.168	242.454	245.837	245.789	248.750	257.306
2	9	225.806	229.578	233.297	234.789	241.048	243.788	251.980	255.410	258.847	258.616	261.686	270.617
2	10	237.811	241.744	245.631	246.994	253.332	256.140	264.791	268.367	271.856	271.443	274.622	283.927

Tabel B6.4. Totale årlige budgetbeløb for forskellige familietyper af alderspensionister/førtidspensionister/efterlønnere.

Antal voksne	Antal børn	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1	0	76.207	77.906	79.977	80.825	82.342	83.946	86.537	87.814	89.460	90.523	92.079	95.553
1	1	88.164	90.067	92.355	93.054	94.638	96.358	99.437	100.846	102.524	103.388	105.060	109.004
1	2	100.122	102.229	104.732	105.283	106.934	108.769	112.338	113.879	115.589	116.253	118.042	122.456
1	3	112.079	114.390	117.110	117.513	119.231	121.181	125.239	126.912	128.653	129.119	131.023	135.907
1	4	124.036	126.551	129.487	129.742	131.527	133.592	138.140	139.944	141.717	141.984	144.005	149.358
1	5	135.994	138.712	141.865	141.972	143.823	146.004	151.040	152.977	154.782	154.850	156.987	162.809
1	6	147.951	150.873	154.242	154.201	156.119	158.416	163.941	166.009	167.846	167.715	169.968	176.260
1	7	159.908	163.035	166.620	166.430	168.415	170.827	176.842	179.042	180.910	180.580	182.950	189.711
1	8	171.866	175.196	178.997	178.660	180.712	183.239	189.743	192.075	193.975	193.446	195.931	203.162
1	9	183.823	187.357	191.375	190.889	193.008	195.650	202.643	205.107	207.039	206.311	208.913	216.613
1	10	195.780	199.518	203.752	203.118	205.304	208.062	215.544	218.140	220.104	219.176	221.895	230.064
2	0	99.448	101.667	104.281	105.035	107.993	109.714	113.103	114.384	116.147	116.918	118.544	123.299
2	1	111.452	113.834	116.615	117.240	120.278	122.065	125.915	127.340	129.156	129.745	131.480	136.610
2	2	123.457	126.000	128.948	129.445	132.562	134.417	138.726	140.297	142.165	142.573	144.416	149.920
2	3	135.462	138.167	141.282	141.651	144.846	146.768	151.538	153.253	155.175	155.400	157.352	163.231
2	4	147.467	150.333	153.615	153.856	157.131	159.120	164.350	166.210	168.184	168.227	170.288	176.542
2	5	159.471	162.500	165.949	166.062	169.415	171.472	177.162	179.166	181.193	181.055	183.224	189.852
2	6	171.476	174.666	178.282	178.267	181.699	183.823	189.974	192.123	194.203	193.882	196.160	203.163
2	7	183.481	186.833	190.616	190.472	193.983	196.175	202.786	205.079	207.212	206.709	209.096	216.474
2	8	195.486	198.999	202.949	202.678	206.268	208.526	215.598	218.036	220.221	219.537	222.032	229.784
2	9	207.490	211.166	215.283	214.883	218.552	220.878	228.410	230.992	233.231	232.364	234.968	243.095
2	10	219.495	223.332	227.617	227.088	230.836	233.230	241.221	243.949	246.240	245.191	247.904	256.405

Note: Kun hos førtidspensionister/efterlønnere der bor sammen med en person, hvor forudsætningen er at denne er i arbejde indregnes der udgifter til institutioner til børnene.

Tabel B6.5. Totale årlige budgetbeløb for forskellige familietyper af én alderspensionist/førtidspensionist/efterløner og én med forudsætning om arbejde.

Antal voksne	Antal børn	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
2	0	108.606	110.873	113.288	114.988	119.241	121.169	124.888	126.593	128.955	130.044	131.903	137.060
2	1	120.610	123.040	125.622	127.193	131.526	133.520	137.700	139.549	141.964	142.871	144.839	150.371
2	2	132.615	135.206	137.955	139.398	143.810	145.872	150.511	152.506	154.973	155.699	157.775	163.681
2	3	144.620	147.373	150.289	151.604	156.094	158.223	163.323	165.462	167.983	168.526	170.711	176.992
2	4	156.625	159.539	162.622	163.809	168.379	170.575	176.135	178.419	180.992	181.353	183.647	190.303
2	5	168.629	171.706	174.956	176.015	180.663	182.927	188.947	191.375	194.001	194.181	196.583	203.613
2	6	180.634	183.872	187.289	188.220	192.947	195.278	201.759	204.332	207.011	207.008	209.519	216.924
2	7	192.639	196.039	199.623	200.425	205.231	207.630	214.571	217.288	220.020	219.835	222.455	230.235
2	8	204.644	208.205	211.956	212.631	217.516	219.981	227.383	230.245	233.029	232.663	235.391	243.545
2	9	216.648	220.372	224.290	224.836	229.800	232.333	240.195	243.201	246.039	245.490	248.327	256.856
2	10	228.653	232.538	236.624	237.041	242.084	244.685	253.006	256.158	259.048	258.317	261.263	270.166

Note: Kun hos førtidspensionister/efterlønere der bor sammen med en person, hvor forudsætningen er at denne er i arbejde indregnes der udgifter til institutioner til børnene.

BILAG 7 TABELLER

I det følgende præsenteres en række tabeller, som har relation til analyserne i kapitel 4, 5 og 7. Tabellerne bliver ikke kommenteret, og skal læses som et supplement til de respektive kapitler, hvor analysen af tabellerne er udfoldet.

7.1 TABELLER TIL KAPITEL 4

Table B7.1. Øvrige indtægter fordelt på indkomstgrupper.

	Ja	Nej
Har du eller andre i familien inden for det sidste år omlagt lån, som har givet mere luft i din/jeres økonomi?	--- pct. ---	
Under fattigdomsgrænsen	10,5	89,5
Alle	18,1	81,9
Har du eller andre i familien inden for det sidste år hjulpet andre, eksempelvis familie og venner, økonomisk?	--- pct. ---	
Under fattigdomsgrænsen	35,4	64,6
Alle	30,7	69,3
Har du eller andre i familien inden for det sidste år købt på afbetaling eller taget nye lån med henblik på at finansiere et ekstra forbrug, som du/I ellers ikke ville have haft råd til?	--- pct. ---	
Under fattigdomsgrænsen	29,3	70,7
Alle	24,6	75,4

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

7.2 TABELLER TIL KAPITEL 5

Table B7.2. Fritidsaktiviteter -del 1

	Dagligt	En eller flere gange om ugen	En eller flere gange om måneden	Hver anden eller hver tredje måned	Enkelte gange om året	Aldrig
Hvor ofte går du i biografen?	--- pct. ---					
Kort- og mellemlangtidsfattige	0,0	0,0	26,3	24,0	32,9	16,2
Langtidsfattige og permanent fattige	0,0	0,0	14,7	27,4	34,8	23,1
Alle	0,0	0,7	15,8	25,3	37,4	20,9
Spiller eller synger du i kor, orkester eller band?	--- pct. ---					
Kort- og mellemlangtidsfattige	0,0	2,4	2,7	0,0	7,0	87,2
Langtidsfattige og permanent fattige	2,3	1,5	0,0	1,4	1,7	93,1
Alle	0,9	3,0	1,2	1,0	3,4	90,6

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Tabel B7.3. Fritidsaktiviteter - del 2.

	Dagligt	En eller flere gange om ugen	En eller flere gange om måneden	Hver anden eller hver tredje måned	Enkelte gange om året	Aldrig
Hvor ofte går du til møder i fritiden? --- pct. ---						
Kort- og mellemlangtidsfattige	0,0	7,2	5,4	2,2	43,6	41,6
Langtidsfattige og permanent fattige	1,2	6,0	16,8	9,5	12,3	54,3
Alle	0,4	5,0	15,4	11,7	27,4	40,2
Hvor ofte går du på restaurant, cafe eller lignende? --- pct. ---						
Kort- og mellemlangtidsfattige	0,0	24,9	30,8	24,4	10,7	9,3
Langtidsfattige og permanent fattige	1,0	24,7	22,1	24,8	11,2	16,3
Alle	0,8	19,1	36,1	20,4	15,0	8,7
Hvor ofte udfører du ulønnet, frivilligt arbejde? --- pct. ---						
Kort- og mellemlangtidsfattige	0,0	9,3	10,5	5,0	22,7	52,6
Langtidsfattige og permanent fattige	3,4	3,6	8,7	7,5	20,3	56,5
Alle	1,6	5,2	5,4	19,2	19,2	60,1
Hvor ofte dyrker du sport i en klub? --- pct. ---						
Kort- og mellemlangtidsfattige	2,0	21,4	7,5	1,9	15,3	51,9
Langtidsfattige og permanent fattige	0,0	18,5	9,7	0,7	4,2	67,0
Alle	1,9	18,4	5,8	1,8	4,3	67,8
Hvor ofte dyrker du anden form for motion? (f.eks. går, løber eller cykler en tur) --- pct. ---						
Kort- og mellemlangtidsfattige	30,2	46,3	8,9	1,0	3,8	10,1
Langtidsfattige og permanent fattige	28,0	32,6	14,3	6,4	5,4	13,3
Alle	28,7	36,5	13,3	3,7	4,3	13,5
Hvor ofte går du i klub? (her tænkes ikke på sportsklub, men på kortklub, ældreklub eller lignende) --- pct. ---						
Kort- og mellemlangtidsfattige	0,0	2,3	0,0	2,6	0,7	94,4
Langtidsfattige og permanent fattige	0,0	7,6	4,3	1,6	5,5	78,7
Alle	0,5	5,6	4,1	1,7	2,9	85,2

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Tabel B7.4. Medlemskab af foreninger

	Kort- og mellemlangtidsfattige	Langtidsfattige og permanent fattige	Alle
	--- pct. ---		
Er medlem af et politisk parti	3,2	5,5	6,7
Er medlem af en idrætsforening eller spejderkorps	19,8	15,6	15,7
Er medlem af en religiøs forening eller organisation	0,8	6,6	5,2
Er medlem af en kulturel forening (f.eks. kunstforening, musikforening eller teaterforening)	1,6	16,1	15,7
Er medlem af en pensionistforening eller -klub	3,3	4,3	8,0
Er medlem af offentlige råd, nævn eller bestyrelser (f.eks. kommunalbestyrelse, forældrebestyrelse, menighedsråd, ældre- eller handicapråd)	4,7	3,2	6,7
Er medlem af en forening, der udfører frivilligt socialt arbejde (f.eks. Røde Kors, Kræftens Bekæmpelse eller Mødrehjælpen)	6,6	12,9	14,9
Er medlem af en menneskerettigheds- eller miljøorganisation (f.eks. Greenpeace, Danmarks Naturfredningsforening)	11,5	14,1	16,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007.

Tabel B7.5. Andel der har deltaget i politiske ad hoc aktiviteter

	Kort- og mellemlangtidsfattige	Langtidsfattige og permanent fattige	Alle
	--- pct. ---		
Har inden for de seneste par år skrevet under på en underskriftindsamling	65,4	57,7	52,2
Har inden for de seneste par år støttet politiske formål økonomisk	13,0	10,7	11,8
Har inden for de seneste par år deltaget i offentlige møder	7,9	20,1	19,4
Har inden for de seneste par år deltaget i en strejke	0,0	3,2	5,9
Har inden for de seneste par år været til et møde i en græsrodsorganisation	5,5	4,7	5,3
Har inden for de seneste par år af politiske/miljømæssige grunde ladet være med at købe bestemte varer	63,7	50,1	49,7
Har inden for de seneste par år kontaktet en politiker, embedsmand eller en forening for at påvirke en sag	5,4	8,5	13,1
Har inden for de seneste par år kontaktet medierne eller indsendt artikler eller læserbreve til aviser eller tidsskrifter	15,1	8,8	12,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.6. Venner og kammerater

	Ja	Nej
Har du nogen venner eller kammerater?	--- pct. ---	
Kort- og mellemlangtidsfattige	91,7	8,3
Langtidsfattige og permanent fattige	93,0	7,0
Alle	94,8	5,2

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.7. Kontakt til familie, som man ikke bor sammen med

	En eller flere gange om ugen	En eller flere gange om måneden	Mindre end én gang om måneden	Har ikke kontakt
Hvor ofte er du normalt i kontakt med egne forældre eller stedforældre, som du ikke bor sammen med?	--- pct. ---			
Kort- og mellemlangtidsfattige	72,2	19,5	3,9	4,4
Langtidsfattige og permanent fattige	67,9	13,5	8,7	9,9
Alle	67,2	20,9	6,5	5,4
Hvor ofte er du normalt i kontakt med egne børn eller stedbørn, som du ikke bor sammen med?	--- pct. ---			
Kort- og mellemlangtidsfattige	91,8	3,0	3,0	2,3
Langtidsfattige og permanent fattige	63,9	21,8	2,4	11,9
Alle	79,5	13,2	3,2	4,2
Hvor ofte er du i kontakt med anden familie, som du ikke bor sammen med?	--- pct. ---			
Kort- og mellemlangtidsfattige	39,9	30,2	21,3	8,6
Langtidsfattige og permanent fattige	30,9	31,5	25,0	12,6
Alle	33,4	39,3	22,4	4,9

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Note: Kategorien ”Har ikke nogen/har ikke nogen jeg ikke bor sammen med” er taget ud af procentfordelingen.

Tabel B7.8. Venner og kammerater

	I dag eller i går	2-7 dage siden	8-29 dage siden	1-6 mdr. siden	Mere end 6 mdr. siden
Hvornår havde du sidst kontakt til én af dine venner eller kammerater?	--- pct. ---				
Kort- og mellemlangtidsfattige	71,5	25,7	2,2	0,0	0,0
Langtidsfattige og permanent fattige	77,7	13,4	5,0	2,6	1,3
Alle	66,1	24	7,3	2,2	0,4

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.9. Venner og kammerater

	Ja	Nej
Har du nogen venner eller kammerater, som du kan tale med om personlige problemer?	--- pct. ---	
Kort- og mellemlangtidsfattige	93,0	7,0
Langtidsfattige og permanent fattige	90,2	9,8
Alle	90,0	10,0

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.10. Tryghed i nærmiljøet

	Jeg kender dem godt	Jeg kender dem nogenlunde	Jeg kender dem næsten ikke	Jeg kender dem overhovedet ikke
Hvor godt kender du dine naboer?	--- pct. ---			
Kort- og mellemlangtidsfattige	20,9	11,8	47,2	20,1
Langtidsfattige og permanent fattige	12,6	28,2	35,8	23,4
Alle	18,0	36,3	31,2	14,5

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.11. Kroniske sygdomme og bevægelsesproblemer

	Kort- og mellemlangtidsfattige	Langtidsfattige og permanent fattige	Alle
	--- pct. ---		
Har kroniske sygdomme	33,5	36,7	34,1
Kan uden besvær gå en tur på 15 minutter i rask tempo	87,4	73,9	83,7
Kan gå op ad en trappe uden besvær	84,7	75,6	82,8

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.12. Hørelse og syn

	Har mange vanskeligheder	Har nogle vanskeligheder	Har ingen vanskeligheder
Har problemer med hørelsen, så det er vanskeligt at følge med i en samtale, når der flere samlet	--- pct. ---		
Kort- og mellemlangtidsfattige	0,0	11,9	88,1
Langtidsfattige og permanent fattige	1,5	17,2	81,3
Alle	2,7	13,8	83,5
	Har mange problemer	Har nogle problemer	Har ingen problemer
Har problemer med synet i det daglige	--- pct. ---		
Kort- og mellemlangtidsfattige	1,9	27,5	70,6
Langtidsfattige og permanent fattige	4,9	30,2	64,8
Alle	4,3	20,8	74,9

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.13. Stress

	Ja, ofte	Ja, af og til	Nej, næsten aldrig	Nej
	--- pct. ---			
Føler du dig stresset i din dagligdag?	--- pct. ---			
Kort- og mellemlangtidsfattige	21,5	46,6	23,1	8,8
Langtidsfattige og permanent fattige	20,9	49,6	18,2	11,3
Alle	14,6	44,8	23	17,6

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.14. Tandstatus

	Kort- og mellemlangtidsfattige	Langtidsfattige og permanent fattige	Alle
	--- pct. ---		
Hvordan vil du beskrive dine tænder?	--- pct. ---		
De er i meget god stand	20,1	12,3	20,4
De er i god stand	46,6	38,1	39,7
De er i nogenlunde stand	23,5	23,2	26,6
De er i dårlig stand	8,3	16,2	8,2
De er i meget dårlig stand	1,5	10,3	5,1

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.15. Tryghed i nærmiljøet

	Jeg føler mig altid tryg	Jeg føler mig næsten altid tryg	Jeg føler mig ikke altid tryg	Jeg føler mig sjældent tryg	Jeg føler mig aldrig tryg
Føler du dig tryg, når du færdes i dit nærområde?			--- pct. ---		
Kort- og mellemlangtidsfattige	37,0	37,7	14,3	11,5	0,0
Langtidsfattige og permanent fattige	43,2	33,1	14,3	0,6	8,8
Alle	46,0	41,1	10,5	1,0	1,5

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

7.3 TABELLER TIL KAPITEL 7

Tabel B7.15. Selvvurderet økonomi

	Særdeles god	God	Nogenlunde	Dårlig	Meget dårlig
Hvordan vil alt i alt bedømme din/familiens økonomiske situation?			--- pct. ---		
Under fattigdomsgrænsen	4,2	15,4	39,0	21,8	19,7
Alle	12,0	37,6	32,4	11,4	6,7

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.16. Udvikling i økonomien de sidste tre år

	Bedre	Stort set uforandret	Dårligere
Hvordan ser din/familiens nuværende økonomiske situation ud sammenholdt med for tre år siden?		--- pct. ---	
Under fattigdomsgrænsen	27,4	40,6	32,0
Alle	32,0	49,6	18,4

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Tabel B7.17. Den økonomiske situation om tre år

	Ja, til det bedre	Ja, til det værre	Nej
Har du grund til at tro, at din/jeres økonomiske situation vil ændre sig inden for de næste tre år?		--- pct. ---	
Under fattigdomsgrænsen	56,6	15,5	27,9
Alle	41,8	13,3	44,8

Kilde: Egne opgørelser fra spørgeskemaundersøgelse af levevilkår og fattigdom i København 2007

Kontakt
Københavns Kommune
Socialforvaltningen
Projektkontoret

KØBENHAVNS KOMMUNE

Telefon: 33 17 33 17

Telefax: 33 17 36 40

E-mail: projektkontoret@sof.kk.dk